

Satu Blomerus
Irja Seilola

ROMANIOPPILAIDEN PERUSOPETUKSEN TILANNE JA OPETUKSEN RESURSSIT

"Että tulisimme ymmärretyksi"

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSTYRELSEN

Raportit ja selvitykset 2025:7

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSTYRELSEN

ROMANIOPPILAIKEN PERUSOPETUKSEN TILANNE JA OPETUKSEN RESURSSIT

"Että tulisimme ymmärretyksi"

Satu Blomerus
Irja Seilola

© Opetushallitus

Raportit ja selvitykset 2025:7

ISBN 978-952-13-7013-7 (nid.)

ISBN 978-952-13-7014-4 (pdf)

ISSN-L 1798-8918

ISSN 1798-8918

ISSN 1798-8926 (pdf)

Taitto: PunaMusta Oy, Sisältö- ja suunnittelupalvelut

Painopaikka: PunaMusta Oy

www.oph.fi

SISÄLTÖ

ESIPUHE	5
1. JOHDANTO	6
2. TAUSTAA	8
2.1. Romanikielen elvytysohjelma	9
2.2. Romanipoliittinen ohjelma	11
2.3. Lapsiasiavaltuutetun suositukset	12
3. ROMANIKIELI PERUSOPETUKSESSA	13
3.1. Romanikielen opetus opettajan silmin	14
4. ROMANIOPPILAIEN PERUSOPETUKSEN TILANNE	16
4.1. Selvityksen toteuttaminen	16
4.2. Aineiston keruu ja käsittely	17
4.2.1. Vastausten käsittely	18
5. TULOKSET	19
5.1. Koulussa viihtyminen ja koulun tärkeys	19
5.2. Romanikulttuurin tuntemus kouluissa	20
5.3. Esiopetukseen osallistuminen ja koulun aloittaminen	23
5.4. Kouluun kiinnittyminen ja nivelvaiheet peruskoulussa	24
5.4.1. Koulupoissaolot	25
6. ROMANIOPPILAIEN KOULUPOLKU	28
6.1. Koulupolkua tukevia ratkaisuja	29
6.2. Kodin ja koulun yhteistyö	29
7. KIIUSAAMINEN	31
7.1. Kiusaamiseen puuttuminen	32
8. ROMANIKIELEN OPETUS	34
8.1. Rehtoreiden näkemys romanikielen opetuksen tilanteesta	35
8.2. Romanikielen opetuksen haasteet	36
8.3. Romanikielen osaaminen	38
8.4. Romanikieli oppiaineena	39
9. YLEINEN TIETOISUUS ROMANIVÄESTÖSTÄ	40

10.	TULEVAISUUDEN NÄKYMIÄ	.42
10.1.	Etäyhteyksiä hyödyntävä romanikielen opetus	.43
11.	KUTJIBA.	.44
12.	TIIVISTELMÄ.	.46
13.	SAMMANDRAG.	.48
14.	ABSTRACT.	.50
15.	SUOSITUKSET TOIMENPITEIKSI.	.52
16.	KOMMENTTIPUHEENVUORO – ROMANIKIELEN OPPIMISEN HAASTEISTA . .	.54
	LÄHTEITÄ JA TAUSTAMATERIAALIA.	.56
	LIITTEET	.57

ESIPUHE

Tervetuloa tutustumaan Opetushallituksen kolmannen kerran tekemään selvitykseen romanioppilaiden perusopetuksesta. Tietoperusta on tärkeää, jotta voimme katsoa mitä on saatu aikaan kahdenkymmenen viimeisen vuoden aikana ja toisaalta on tärkeä tunnistaa uusia haasteita, joihin meidän tulisi löytää yhteisiä vastauksia.

Ilolla huomaa, että romanilasten koulunkäynnissä on edistytty ja koulutusta arvostetaan. Romanikielen opetuksesta ollaan kiinnostuneita, vaikka käytännön kysymysten takia sitä ei aina pystytä järjestämään. Haasteina on edelleen romanikulttuurin ja -kielen tunteminen koulussa, kelpoisten opettajien ja resurssien riittäminen sekä romanioppilaiden kokemus kiusaaminen. Tämä uusi selvitys osoittaa, että tehdyt toimenpiteet ovat kantaneet hedelmää, mutta on tärkeää jatkaa laajassa yhteistyössä työtä romanilasten koulunkäynnin tukemiseksi.

Opetushallituksen puolesta haluan kiittää kaikkia tämän selvityksen valmisteluun ja toteuttamiseen osallistuneita henkilöitä ja tahoja. Kiitos romanien koulutusta tukevan ohjausryhmän jäsenille sekä romaniyhteisössä kyselyä edistäneille. Lämpimät kiitokset kuuluvat Opetushallituksen tehotiimille Satu Blomerus ja Irja Seilola, jotka ovat yhteistyössä saaneet tämän tärkeän selvityksen valmiiksi.

Toivon, että selvityksen esille nostamat kysymykset ja toiveet jalostuvat toimenpiteiksi jatkokeskusteluille, joihin haastan mukaan niin päättäjät, virkamiehet kuin myös kaikki romaniyhteisön järjestöt ja jäsenet. Vain yhteistyöllä voimme saada asioita eteenpäin.

Jorma Kauppinen, kouluneuvos

Romanien koulutusta tukevan ohjausryhmän puheenjohtaja

1. JOHDANTO

Tämä on Opetushallituksen kolmas valtakunnallinen romanioppilaiden perusopetusta koskeva selvitys. Selvityksiä on tehty noin 10 vuoden välein ja näin olemme saaneet pitkän ajan, yli 20 vuoden ajalta katsauksen romanioppilaiden tilanteeseen. Tilanne on moninainen. Romanilasten koulunkäynnissä on tapahtunut iso edistysaskel reilun kahdenkymmenen vuoden aikana. Oppiminen ja koulunkäynti nähdään tärkeänä tämän päivän romanioppilaiden ja heidän huoltajiensa keskuudessa. Toisaalta meidän on kohdattava haasteet, jotka kohdistuvat romanikieleen ja yhdenvertaiseen oppimiseen.

Lapset ja nuoret ovat kiinnostuneita romanikielestä ja toivovat opetusta yhä enemmän. Romanikielen opetus toteutuu yhä harvemmin. Romanikieltä opiskelevien oppilasmäärä on laskenut tasaisesti viimeisen kymmenen vuoden aikana. Tämän selvityksen taustaksi tehtyyn kyselyyn vastanneista oppilaista 82 % haluaa opiskella romanikieltä koulussa.

Romanioppilaiden perusopetuksen tilanne ja opetuksen resurssit selvitys on jatkoa kahdelle edelliselle katsaukselle, vuonna 2004, *Romanilasten perusopetuksen tila, selvitys lukuvuodelta 2001-2002* ja vuonna 2011, *Romanioppilaiden perusopetuksen tilannekatsaus 2010-2011 ja toimenpide-ehdotukset*, jotka Opetushallitus on julkaissut. Aiemmissa selvityksissä mukana olleiden teemojen lisäksi, tässä selvityksessä olemme pyrkineet selvittämään myös romanikielen etäyhteyksiä hyödyntävän opetuksen tarvetta ja opetuksen toteutuksen mahdollisuuksia. Olemme haastatteluissa pyrkineet säilyttämään kysymyksissä jatkuvuuden edellisiin selvityksiin, jotta saamme pitkän ajan vertailutietoa romanioppilaiden perusopetuksen tilanteesta. Samalla olemme kuitenkin huomioineet yhteiskunnallista muutosta viimeisen kymmenen vuoden aikana ja sisällyttäneet selvitykseen näkökulmia etäyhteyksiä hyödyntävän opetuksen tulevaisuuden näkyymiin sekä digitaalisuuden lisääntymisen ympäristössämme.

Viimeisen kymmenen vuoden sisällä romanilasten ja -nuorten tilannetta on selvitetty Opetushallituksen toimesta romanilapset varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa (Opetushallitus, raportit ja selvitykset 2020:26) ja lapsiasiavaltuutetun julkaisussa selvitys romanilasten ja -nuorten hyvinvoinnista ja oikeuksien toteutumisesta Suomessa (Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2023:3). Asiaa on sivuttu myös Kansallisen arviointikeskuksen (KARVI 4:2016) julkaisussa romanikielen asema, opetus ja osaaminen, jossa kartoitettiin romanikielen oppimistuloksia perusopetuksen 7.-9.-luokilla.

Romanioppilaiden huoltajat ovat aktiivisia lastensa koulun arjessa. Oppilaat toivoivat myös koulun arkeen lisää romaniaikuisia, jotka voisivat olla siltana pääväestön ja romanien välillä.

Tämä selvitys kuvaa vähemmistöryhmän sisällä olevaa tilannetta pienen otannan kautta. Tilanneselvitykseen vastasi 58 oppilasta ja 26 huoltajaa. Etninen tausta ei ole tilastotietoa, joten kysely on toteutettu osallistavana. Kyselyyn osallistujat ovat itse määritelleet identifioituneensa romaniksi ja päättäneet osallistumisestaan kyselyyn. Vastaajien määrä korreloi kuitenkin Opetushallituksen tilastoissa olevaan romanikie-
len opetusta saavien määrään, joten vastaajien joukkoa voidaan pitää yleistettävänä. Tähän julkaisuun olemme tuoneet esille asiat, jotka ovat nousseet yhteneväisesti vas-
tauksissa. Selvityksen aikana olemme tehneet tiivistä yhteistyötä Opetushallituksen romanien koulutusta tukevan ohjausryhmän kanssa, joka on tuonut asiantuntemustaan aineiston käsittelyn tueksi.

2. TAUSTAA

Romanilasten perusopetuksen tilannetta tarkasteltiin ensimmäisen kerran vuosina 2000–2001 Opetushallituksen tekemässä selvityksessä joka julkaistiin 2004. Silloin todettiin monia epäkohtia romanioppilaiden tilanteessa. Tämän seurauksena toimeenpantiin Perusopetusprojekti 2, jonka jälkeen on ollut muitakin toimenpiteitä, kuten Romanioppilaiden perusopetuksen tukeminen valtionavusteisen kehittämistoiminnan avulla (Romanioppilaiden perusopetuksen hyviä käytäntöjä, oppaat ja käsikirjat 2011:14).

Parinkymmenen vuoden jälkeen on hyvä pysähtyä katsomaan, mihin on päästy ensimmäisen selvityksen, *Romanilasten perusopetuksen tila 2000–2001* jälkeen. Sen sisältöjä ja toimenpiteitä tarkastellessa voidaan todeta, että asiat muuttuvat hitaasti. Samalla ensimmäisen selvityksen ja 10 vuotta sitten tehdyn Romanioppilaiden perusopetuksen tilannekatsaus 2010–2011 (Opetushallitus 2011:26) tulokset ovat pitkän ajan katsaus romanioppilaiden perusopetuksen tilanteeseen ja verrattavissa myös tähän selvitykseen. Alla on muutamia poimintoja kehittämisehdotuksista vuoden 2000–2001 perusopetuksen selvityksen tekijöiltä. Vuoden 2004 (2000–2001) selvityksen saatteeksi tekijät kirjasivat kehittämisehdotuksia, joiden joukossa oli mm. seuraavat kehittämisehdotukset:

- Romanikielen ja -kulttuurin opetuksen kehittäminen ja monimuotoistaminen
- Romanikielen opetussuunnitelmien tason nostaminen sekä oppimateriaalien laadun ja tarjonnan parantaminen
- Romanikielen opettajankoulutuksen kehittäminen
- Opettajien tiedottaminen romanioppilaiden koulunkäyntiin liittyvistä tarvittavista tiedoista

Vuoden 2011 tilanne selvityksestä löytyvät muun muassa seuraavat kehittämisehdotukset :

- Koulujen tulisi informoida romaniperheitä romanikielen opetuksen mahdollisuudesta. Romanikielen etäyhteyksiä hyödyntävää opetusta tulisi käyttää silloin, jos kunnassa ei ole saatavilla romanikielen opettajaa. Opetusta antavalle romanikielen opettajalle tulisi tällöin antaa tukea etäyhteyksiä hyödyntävän opetuksen toteuttamisessa.
- Romanitaustaisia koulunkäyntiavustajia tulisi lisätä. He toimivat esikuvina ja tukena romanioppilaille sekä tutustuttavat muita oppilaita romaneihin ja romanikulttuuriin.
- Romanit ovat oman kulttuurinsa asiantuntijoita, joten koulun tulisi hyödyntää romaninyhteisön jäseniä voimavarana romanioppilaiden koulumotivaatiota parantamassa.
- Opettajien perus- ja täydennyskoulutuksessa tulisi käsitellä laajemmin eri kieli- ja kulttuuriryhmiä, myös romaneita.
- Romanioppilaille tulisi järjestää mentorointia, jossa oppilaat säännöllisesti tapaisivat (romani)aikuisen, joka toimisi esikuvana sekä osaisi neuvoa ja kannustaa romani- nuoria koulunkäynnissä ja jatko-opintoihin hakeutumisessa. Romanitaustaisille koulunkäyntiavustajille tulisi järjestää uraohjauksen antamiseen liittyvää koulutusta.

Romanioppilaiden perusopetuksen tilanne on parantunut kahdenkymmenen (20) vuoden aikana. Osa edellisten selvitysten kehittämis- ja toimenpide-ehdotuksista tarvitsivat toimia ja ratkaisuja vielä nykyäänkin.

Sittemmin romanikielen tilannetta on tuettu Suomen romanikielen elvytysohjelmalla ja elvytysohjelman toimenpiteillä. Romanioppilaiden perusopetus on kuitenkin laajempi kokonaisuus, johon kiinnittyvät laajat yhteiskunnalliset kysymykset sekä romanikieli- ja kulttuuriyhteisö. Kokonaisuus vaatii laajaa yhteiskunnallista poikkihallinnollista yhteistyötä, joka on toteutunut jollain asteella Romanipoliittisen ohjelman kautta. Tällä hetkellä on meneillään kolmas Romanipoliittinen ohjelma Suomessa. Tarvitaan edelleen määrätietoista ja edistysellistä kehittämistä esimerkiksi romanikielen opetuksen tilanteen ratkaisemiseksi.

Vaikka tämä selvitys on tehty Opetushallituksen kyselyihin perustuen, on selvityksessä viitattu myös muihin romanilasten ja -nuorten arkeen ja koulunkäyntiin liittyviin selvityksiin, jotka ovat julkaistu viime vuosina, kuten selvitys, *Romanilapset varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa* (Opetushallitus, raportit ja selvitykset 2020:26) ja julkaisu, *Romanilasten ja -nuorten hyvinvoinnista ja oikeuksien toteutumisesta Suomessa* (Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2023:3).

2.1. Romanikielen elvytysohjelma

Opetushallitus asetti vuonna 2020 asiantuntijaryhmän, jonka tehtävänä oli laatia elvytysohjelma uhanalaiselle Suomen romanikielelle. Romanikieltä hallitsee hyvin itsearvion mukaan vain noin kolmannes Suomen romaneista. Kokonaan romanikieltä osaamattomia on kuitenkin vähän. (Opetushallitus, Raportit ja selvitykset 2022:6)

Opetushallitus toimii romanikielen elvytysohjelman koordinoijana ja vastaa ohjelman toimeenpanon seurannasta. Toimeenpanon seuranta valvotaan Opetushallituksen asettamalla Romanien koulutusta tukevan ohjausryhmän toiminnalla. Tämä ohjausryhmä kokoontuu 3-4 kertaa vuodessa keskustelemaan elvytysohjelman toimenpiteistä.

Elvytysohjelman toteuttamiseen Opetushallituksella ei ole erillistä rahoitusta. Osa elvytysohjelman toimenpiteistä toteutuu Suomen Kulttuurirahaston rahoituksella. Se tukee Suomen romanikielen elvyttämistä sekä romanitaidetta ja -kulttuuria miljoonalla eurolla vuosien 2023–2030 aikana.

Opetushallitus myöntää valtionavustusta romanikielen täydentävän oppimäärän opetuksen järjestämiseen, opetuksenjärjestäjä voi hakea avustusta takautuvasti toteutuneen opetuksen mukaan vuoden lopussa. Romanikielen ja saamen kielten kohdalla opetusryhmän muodostamiseen riittää kaksi oppilasta. Lisäksi Opetushallitus myöntää varhaiskasvatuksen ja esi- ja perusopetuksen järjestäjille valtionavustusta kaksikielisen opetuksen laajentamiseen. Avustuksen yhtenä painopisteenä on kotoperäisten kielten elvyttäminen, esimerkiksi kielirikasteinen varhaiskasvatus, esi- ja perusopetus tai muu

kansalliskielistrategiaa tukeva toiminta kotoperäisten kielten elvyttämisen tai osamisen vahvistamisen näkökulmasta. Romanikielen osalta tätä avustusta ei ole haettu tähän vuoteen 2025 mennessä kertaakaan.

Elvytysohjelmassa katsotaan romanikielen asemaa ja pohditaan kielen elinvoimaisuutta laajasti koko yhteiskunnan näkökulmasta. Romanikieli ja romanioppilaat perusopetuksessa ovat hyvin pienessä osassa elvytysohjelmaa. Vain yksi elvytystoimenpide kohdistuu romanikielen opetukseen; toimenpide 2, romanikielen opetuksen etäyhteyksiä hyödyntävä pilottihanke.

Elvytysohjelmassa todetaan kuitenkin, että vielä vuonna 2021 romanikieltä opiskeli 66 oppilasta, nykyään romanikieltä opiskelee täydentävän oppimäärän mukaan vain 8 oppilasta. Selvitykseen haasteltujen rehtoreiden vastauksista ilmenee että 85 % kouluista ei ole tiedottanut huoltajille ja oppilaille mahdollisuudesta romanikielen opetukseen. Suurena haasteena on ollut edelleen opettajien puute sekä opetuksen järjestämisen vaikeus johtuen aikataulullisista, lukujärjestyksellisistä ongelmista ja opettajien saatavuudesta. Opettajien saatavuuteen vaikuttaa myös se, että työ on tuntityönä maksettavaa ja vaikuttaa opettajan omaan taloudelliseen tilanteeseen negatiivisesti, mikäli hänellä ei ole muuta toimeentulon lähdettä. Aikatauluhaasteita taas tuovat eri-ikäisten oppilaiden koulupäivän päättyminen eri aikaan, jolloin opetus ei mahdollisesti tavoita niitä, jotka ovat jo lähteneet koulusta kotiin.

Romanikieltä opettavien henkilöiden vähyys on yksi keskeisimmistä esteistä opetuksen laajentamiselle. Elvytysohjelmassa esitetään keinoja, joiden avulla pyritään saamaan uusia opettajia ja ohjaajia romanikentälle. Romanikieleen liittyvä kouluttautuminen on mahdollista monella tasolla, vaikka varsinaista romanikielen opettajan tai -ohjaajan koulutusta ei järjestetä. Yliopistotasolla Helsingin yliopisto järjestää romanikielen ja -kulttuurin opinnot (60 op), ammattikorkeakoulutasolla Diak järjestää sosionomiopintoja ja lisäksi Diak on mukana ROMAko-hankkeessa, joka valtakunnallinen hanke. Hankkeen tavoitteena on lisätä romanien osallisuutta korkeakoulutuksessa ja työelämässä. Koulutukseen on valittavissa myös osio romanikielestä. Lisäksi ammatillisen koulutuksen puolella on STEP-koulutus *Romanityön osaamisala*, johon on mahdollisuus liittää valinnainen tutkinnon osa "Romanikielen käyttäminen ohjaustyössä". Tavoitteena on, että romanikieltä osaavat henkilöt voivat toimia opettajina tai ohjaajina esimerkiksi kerhoissa ja kielipesissä sekä perusopetuksessa.

Elvytysohjelmassa esitetään toimenpiteenä valtakunnallisen etäopetuspilotin käynnistämistä. Ehdotuksessa on otettu mallia saamen kielten etäyhteyksiä hyödyntävästä opetuspilotista, jossa oppilaat eri puolilta maata voivat osallistua opetukseen digitaalisin välinein omasta koulusta käsin. Saamen kielten etäyhteyksiä hyödyntävän pilotin järjestäjänä toimii Utsjoen kunta ja se tekee hankkeessa yhteistyötä Saamelaiskäräjien kanssa. Etäyhteyksiä hyödyntävä opetus mahdollistaisi opetuksen tarjoamisen myös niille oppilaille, joiden kunnassa ei ole romanikielen opettajaa. Etäyhteyksiä hyödyntävä opetus nivoutuu osaksi koulupäivää, jolloin se on lukujärjestyksessä yhdenvertaisena muiden oppituntien aikana. Nämä seikat lisääisivät romanikielen saavutettavuutta valtakunnallisesti.

Opetushallitus on tuottanut romanikielen oppimateriaalia vuodesta 1996. Romanikielen oppimateriaaleja on saatavilla jonkin verran. Oppimateriaalia tuotetaan mahdollisuuksien mukaan Opetushallituksessa vähälevikkisenä oppimateriaalina. Näiden oppimateriaalien menekki on erittäin vähäistä, joten myynnin edistämiseksi on tehty esittelyvideo kaikista romanikielen oppimateriaaleista vuonna 2025. Osa oppimateriaalin tuotannosta tapahtuu yksittäisten ihmisten tai yhteisöjen hankkeiden kautta. Yksi uudenaikaisista romanikielen opetuksen materiaaleista on Henry Lindgrenin nuorten kanssa tuottama videomateriaali, joka julkaistiin alkuvuodesta 2025.

Viimeisin Opetushallituksen tuottama oppimateriaali julkaistiin vuonna 2024, koko perheen kuvasana-kirjan, *Aka diives aro amengo tšeer - Tänään meillä kotona* -kirjan, johon kuuluvat myös tulostettavat tehtävät. Kirja on otettu hyvin käyttöön erilaisissa romanikielen elvytyshankkeissa ja perheleireillä.

Romanikielen opetuksen ja opiskelun mahdollistaminen perusopetuksessa on tärkeä osa romanikielen elvytystä. Prosessi vaatii laajaa informaatio-ohjausta, yhteistyötä ja sitoutumista kaikilta toimijoilta. Keskeistä on varmistaa opetuksen saatavuus eri keinoin, kuten romanikielen opettajien ja ohjaajien koulutuksella ja tuottamalla laadukasta oppimateriaalia.

2.2. Romanipoliittinen ohjelma

Suomen romanipoliittinen ohjelma vuosille 2023–2030 (Rompo3) on kolmas valtakunnallinen romanipoliittinen ohjelma. Sen tavoitteena on edistää romaniväestön yhdenvertaisuutta, osallisuutta ja osallistumista yhteiskuntaan toimenpiteiden avulla.

Yksi romanipoliittisen ohjelman osa-alueita ovat mm. koulutus, kielelliset oikeudet sekä lasten ja nuorten aseman vahvistaminen. Romanian mahdollisuus koulutukseen, työllisyyteen ja yhteiskunnalliseen osallisuuteen on edelleen matalampi kuin pääväestöllä. Rompo3 pyrkii vastaamaan tähän haasteeseen monitasoisilla toimenpiteillä.

Koulutuksen näkökulmasta Rompo3:lla ja romanikielen elvytysohjelmalla on monia yhteneväisiä teemoja. Romanipoliittisen ohjelman teemoja, jotka tukevat perusopetusta ovat: oppilaanohjaus, koulutusmahdollisuuksien monipuolistaminen, oppimateriaalien tarve ja romanikielisten lastenohjelmien lisääminen, romanikielen etäyhteyksiä hyödyntävän opetuksen pilotointi.

Rompo3:n 60. toimenpide: *toteutetaan erillisrahoituksella valtakunnallinen romanikielen etäyhteyksiä hyödyntävä pilottihanke. Varmistetaan, että kunnat voivat hakea valtionavustusta perusopetusta ja lukiokoulutusta täydentävän romanikielen opetuksen järjestämiseen.*

Etäyhteyksiä hyödyntävän opetuksen pilotointi on yksi Rompo3:n suurimpia tavoitteita, jonka toteuttamisesta on keskusteltu laajasti. Toteutukseen tarvitaan enemmän tietoa

romanioppilaiden tilanteesta ja opetuksen resursseista. Tämän selvitys tuo osin vastauksia, joiden perusteella voidaan jatkaa keskustelua etäyhteyksiä hyödyntävän romanikielen opetuksen toteuttamismahdollisuuksista.

Koulutuksen, kielen ja osallisuuden vahvistaminen ovat avaimia romaniväestön yhdenvertaiseen tulevaisuuteen. Rompo3 toteutuminen onnistuminen edellyttää sitoutumista kaikilta yhteiskunnan tasoilta – kunnista valtionhallintoon ja järjestöistä yksittäisiin kansalaisiin.

2.3. Lapsiasiavaltuutetun suositukset

Lapsiasiavaltuutettu julkaisi selvityksen "Tulee fiilis, et nää oikeesti hyväksyy mikä mä oon" Romanilasten hyvinvointi ja oikeuksien toteutuminen vuonna 2022. Selvityksessä tarkastellaan romanilasten hyvinvointia ja oikeuksien toteutumista lasten itsensä kertomana. Selvitys nostaa esille lasten ja nuorten näkökulmia myös koulutuksesta ja tulevaisuudesta. Tämän Opetushallituksen haastatteleminen romanioppilaiden vastaukset ovat hyvin samansuuntaisia, kuin lapsiasiavaltuutetun julkaisuun kootut vastaukset. Lapsille ja nuorille tärkeät teemat, kuten koulunkäynti, kiusaaminen ja oman kielen oppiminen nousevat esille.

Romanilapset ovat ylpeitä kulttuuristaan ja haluavat oppia romanikieltä. Koulun toivotaan tarjoavan enemmän tietoa romanikulttuurista sekä mahdollisuuksia kielen opiskeluun. Oman kulttuurin tuntemus koetaan tärkeäksi osaksi identiteettiä ja hyvinvointia.

Lapsiasiavaltuutetun selvityksessä nousee samat ilmiöt koulumaailmasta kuin tämän selvityksen tuloksissa. Romanioppilaat viihtyvät koulussa ja kokevat koulun tärkeäksi. Lapset toivoivat, että heidät kohdataan yksilöinä, sillä ennakkoluulot ja puutteellinen tuki heikentävät oppilaiden motivaatiota oppimiseen. Etenkin kiusaamistilanteisiin lapset toivoivat enemmän tukea.

Romanilasten tulevaisuutta varjostaakin syrjäytymisen pelko ja työllistymisen haasteet sekä taloudelliset haasteet. Lapset tavoittelevat hyvää elämää, johon kuuluu perhe ja omakoti. Tulevaisuuden suunnitelmissa lapsilla on kouluttautumista ammattiin ja jatko-opintoihin hakeutuminen.

Lapsiasiavaltuutettu toteaaakin, että selvityksen johtopäätösten yhteenvedoksi sopivat lasten itsensä esittämät ratkaisut romanilasten hyvinvoinnin edistämiseksi:

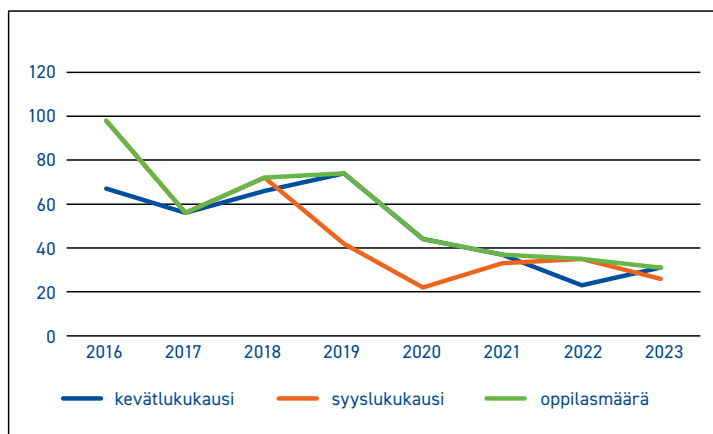
- tiedon lisääminen romaneista ja romanikulttuurista
- romanilasten ja pääväestön yhteiset kohtaamiset
- pääväestön asenteiden muutos romaneja kohtaan
- kyky kohdata romanilapset yksilöinä

3. ROMANIKIELI PERUSOPETUKSESSA

Romanikieltä on opetettu suomalaisissa peruskouluissa vuodesta 1989 lähtien. Romanioppilaiden perusopetuksen tilannetta on selvitetty Opetushallituksen toimesta viikoksi vuonna 2011 ja sitä edeltävä oli vuonna 2004 julkaistu selvitys.

Vuoteen 2025 asti toteutunut perusopetuksessa annettava romanikielen opetus on ollut ns. perusopetusta täydentävää opetusta, jota varten on opetussuunnitelman perusteiden liitteeksi laadittu suppeammat romanikielen opetuksen tavoitteet. Romanikieltä ole juurikaan opetettu äidinkielen ja kirjallisuuden oppimääränä. Näin myös tilastointi opetuksen osalta keskittyy perusopetusta täydentävän oppimäärän lukuihin. Sen jälkeen oppilasmäärät ovat laskeneet kolmannekseen vajaan 10 vuoden aikana (2016–2023). Määrä on laskenut vajaasta sadasta (98 oppilasta vuonna 2016) oppilaasta 31 (2023) oppilaaseen. Vuonna 2024 romanioppilaita oli 24 oppilasta.

ROMANIOPPILAIEN MÄÄRÄ 2016–2023

On kuitenkin huomattava, että selvitystä varten haastateltiin suomen- ja ruotsinkielisten koulujen rehtoreita valtakunnallisesti. Suomen- ja ruotsinkielisten koulujen rehtorien kyselyn mukaan kouluissa on yhteensä 786 romani oppilasta. Lukumäärä on laskenut jonkin verran edelliseen selvitykseen verrattuna, jolloin suomen- ja ruotsinkielisten koulujen rehtorit ilmoittivat kouluissaan opiskelleen 2010–2011 yhteensä 862 romanioppilasta. Huomattavaa on, vaikka romanioppilaiden määrä on laskenut, suhteessa romanikielen opetus on tavoittaa enää vain murto-osan oppilaista. Oppilaita ei luokitella etnisyyden tai muun ominaisuuden perusteella, lukumäärät ovat laskennallisia arvioita.

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus Karvi arvioi keväällä 2015 perusopetuksen romanikieli äidinkielenä -oppimäärän oppimistuloksia. Vaikka otanta oli pieni, vain 12 oppilasta luokilta 7–9, se antoi hyvän kuvan romanikielen opetuksen kehittämistarpeista.

Karvin tekemän arvioinnin mukaan oppilaiden osaamisen taso vaihteli paljon. Eroja oli romanikielen opetuksen määrässä; jotkut oppilaat olivat opiskelleen vuoden, enimmäkseen opetusta oli saatu kahdeksan vuoden ajan. Opetushallituksen kyselyyn vain 13 % vastaajista kertoi saaneensa romanikielen opetusta koulussa. Romanikielen opetusta saavien oppilaiden määrä on varsin pieni koko romanioppilaiden lukumäärästä. Suurin osa ei saa koulussa ollenkaan romanikielen opetusta. Oppilaat kertoivatkin oppineensa romanikielen kotoaan ja useimmiten isovanhemmilta.

Karvin tekemän arvioinnin kokonaisuudessa oppilaiden kuullun ymmärtämisen osa-alueen ratkaisuosuus oli 41 %. Puhumisen tehtävät suoritti viisi oppilasta. Kirjoitustehtävää ei suorittanut kukaan oppilaista. Kaksi oppilasta kirjoitti pari yksittäistä sanaa. Kirjoitustehtävää ei siis voitu arvioida, joten se jätettiin pois sekä osa-alueiden, että koko kokeen tarkastelusta. Karvin arvioinnin mukaan opetus sisälsi kovin harvoin tai ei ollenkaan esim. parikeskusteluja, suullisia esityksiä, puheharjoitusten tallentamista, tai suullisia kotitehtäviä. Arvioinnin mukaan myös kirjallisia kotitehtäviä annettiin vähän.

Romanikielestä oppiaineena pidettiin, 80 % opiskeli sitä mielellään ja piti romanikielen osaamista tärkeänä. Romanikielen hyödyllisyydestä ei osattu sanoa mielipidettä suhtautuminen oli neutraalia. Romanikielen oppiaineen kuvaus ilmenee samankaltaisena myös tämän selvityksen oppilaiden vastauksissa, joissa 83 % piti romanikielen opiskelua melko tärkeänä tai tärkeänä ja halusi opiskella sitä lisää.

Vuonna 2015 yli 90 % romanikielen opettajista oli sitä mieltä, että käytössä olevan materiaalin niukkuus vaikeutti romanikielen hyvien oppimistulosten saavuttamista (Karvi 4:2016). Tuon ajankohdan jälkeen on materiaalia tullut lisää opettajanoppaineen ja tulostettavine tehtävineen.

Opetushallitukseen saapuneiden kyselyjen ja palautteen perusteella romanikielen opetukseen ja sen toteutumiseen vaikuttivat myös opettajien saatavuus ja perheiden tietoisuus romanikielen opetuksen saamisen mahdollisuudesta.

3.1. Romanikielen opetus opettajan silmin

Romanikielen opettajat näkevät romanikielen opetuksen tärkeänä osana kielen säilymistä. Heidän mielestään oppilaat tarvitsevat käytännönläheistä opetusta, joka yhdistää kielen opetuksen kulttuurisiin konteksteihin. Kielen tulee olla saavutettavaa oppilaille, jotta se voi rakentua osaksi oppilaan identiteettiä. Sama huoli nousi huoltajien vastauksista ja osa pohti jaksamisen, masennuksen yhteyttä identiteettiin ja sen kehittymiseen.

Samaan aikaan, kun romanikieltä opettavat henkilöt kokevat kielen opettamisen tärkeäksi, he myös kokevat, että kieltä ei arvosteta riittävästi.

Opettajan työtä haastavat myös useat yhteiskunnalliset rakenteet. Romanikielen opettajat työskentelevät usein tuntiopettajina, eivätkä he näin ollen ole välttämättä vakituisessa työsuhteessa, eikä heidän opetustuntinsa tuo kokoaikaisen työn tuomaa ansioturvaa. Lisäksi usein materiaalien hankinta jää opettajan vastuulle, eivätkä he koe saavansa kouluilta riittävää tukea ammatilliseen kehitykseen ja materiaaleihin.

Romanikielen opettajien resurssit ja riittävyys ovat suuri haaste valtakunnallisesti. On harvoja romaneja, jotka ovat opiskelleet opettajaksi, mutta he ovat työllistyneet toisiin tehtäviin. Alueellisesti romanit asuvat koko Suomen alueella ja näin ollen opettajan työtunnit eivät täyty romanikielen opetuksesta, vaan hänen täytyy hankkia myös muita töitä. Kahden tai useamman työn yhteensovittaminen tuo haasteita opettajille.

Peruskoulussa romanikielen opettaminen tulisi nähdä osana laajempaa kulttuurista koulutusta. Kielen opettamiseen tulisi sitoa vahvasti romanikulttuuri ja -historia.

Romanikielen opetuksessa on laajalti käytössä vielä perinteiset, opettajajohtoiset opetusmenetelmät. Karvin (2015) mukaan opetus sisältää kovin harvoin tai ei ollenkaan esim. parikeskusteluja, suullisia esityksiä, puheharjoitusten tallentamista, tai suullisia ja kirjallisia kotitehtäviä. Romanikielen oppimateriaalia on hyvin vähän muutoin kuin kirjamuodossa, näin ollen digitaalinen ja vuorovaikutteinen materiaali on vähäistä. Vaikka opettajat ovat vuosia tehneet työtä romanilasten kielen oppimisen kanssa, heillä on ollut vähän tilaisuuksia ammatilliseen reflektointiin oman kieliryhmänsä kanssa. Kehittämistä ja uusien menetelmien käyttöönottamista rajoittavat useimmiten resurssit, jotka ovat pienet niin materiaaleissa kuin täydennyskoulutuksen puolella. Uudenlaisen pedagogiikan ja kielen opetuksen kehittäminen vaatii resursseja, täydennyskoulutusta sekä uusia työvälineitä.

Opettajat toivoivat lisää materiaaleja, etenkin digitaalisia, materiaaleja nuoremmille oppilaille, jotta opettajat voisivat herättää oppilaiden kiinnostuksen romanikieleen jo varhain.

Etäyhteyksiä hyödyntävän opetuksen kohdalla opettajat pysähtyivät pohtimaan oppilaan kohtaamista ja tekniikan tuomia haasteita. Erityisesti opettajat pohtivat oppilaiden sitoutumista romanikielen opetukseen, mikäli se tapahtuisi etänä. Tämä haastaisi myös kouluja mm. valvonnan ja ohjaamisen osalta. Etäyhteyksiä hyödyntävä opetus nähtiin kuitenkin mahdollisuutena. Etäyhteys uskottiin tuovan valtakunnallisesti yhdenvertaisen ja saavutettavan mahdollisuuden kaikille romani oppilaille.

4. ROMANIOPPILAIKEN PERUSOPETUKSEN TILANNE

Tämän selvityksen tarkoituksena on selvittää romanioppilaiden tilannetta perusopetuksessa ja mahdollisia resursseja romanikielen opetukseen nyt ja tulevaisuudessa. Selvityksessä tarkastellaan myös etäyhteyksiä hyödyntävän opetuksen mahdollisuuksia romanikielen osalta.

Romanioppilaiden tilanneselvitys tuo esille hyvin samankaltaisia asioita ja samassa mitakaavassa kuin edellä mainitut selvitykset. Yhteisiä teemoja ovat koulussa viihtyminen, kouluun kiinnittyminen, kiusaaminen ja syrjintä. Toisaalta oppimisen ilo ja kunnioitus omaa kieltä ja kulttuuria kohtaan nousevat vahvasti esille. Romanioppilaat ovat tavallisia oppilaita. He toivovat yhdenvertaista ja tasa-arvoista suhtautumista.

Selvitykseen osallistui 58 oppilasta, 26 huoltajaa ja 201 rehtoria, joista 8 oli ruotsinkielisistä kouluista. Lisäksi selvitykseen on käytetty opettajille suunnatun oppimateriaalin kohdistuneen sähköpostikyselyn avoimia vastauksia.

Jotta romanioppilaiden perusopetuksen tilanteesta saadaan vertailutietoa, käytimme edellisessä selvityksessä käytettyä kyselyä pohjana. Muokkasimme kyselyn vastamaan tämän päivän käsitteitä ja lisäsime kysymyksiin etäyhteyksiä hyödyntävään opetukseen. Kysymykset lisättiin, että saatiin tietoa elvytysohjelman toimenpiteen 12 mukaisen romanikielen etäyhteyksiä hyödyntävän opetuspilotoinnin toteuttamisen mahdollisuuksien selvittämiseksi.

4.1. Selvityksen toteuttaminen

Selvityksen toteuttaminen sai alkunsa useista keskusteluista eri romaniyhteisön tahojen kanssa, kuten Romaniasian neuvottelukunnan ja Opetushallituksen romanien koulutusta tukevan ohjausryhmän sekä opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa. Yhteinen huoli on romanioppilaiden määrän laskemisesta ja romanikielen opetuksen saavutettavuudesta valtakunnallisesti. Lisäksi keskusteluja tuki vahvasti Suomen hallitusohjelman kirjaus kotoperäisten vähemmistökielten, erityisesti saamen kielten, karjalan kielen, romanikielen ja kotimaisten viittomakielten asemaa halutaan vahvistaa. Lisäksi toteutetaan Suomen Romanipoliittisen ohjelman elvytysohjelman toimenpidekirjaus romanikielen etäopetuksen pilotoinnista sekä Romanipoliittisen ohjelman (Rompo3) 60. toimenpiteen mukainen kirjaus eli valtakunnallinen romanikielen etäyhteyksiä hyödyntävä pilottihanke erillisrahoituksella.

4.2. Aineiston keruu ja käsittely

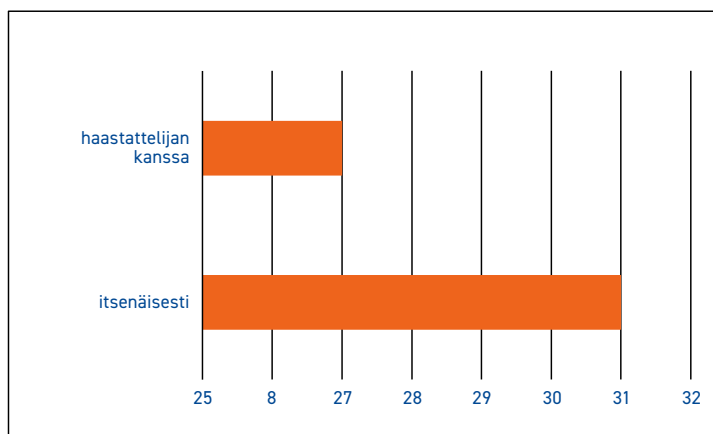
Aineiston keruusta keskusteltiin TEAMS-kokouksen välityksellä yhdessä romaniyhdistysön toimijoiden kanssa. Keskustelussa pohdimme toteutusta ja haastateltavien tavoittamista.

Aineisto päätettiin kerätä Webropol -kyselyn kautta. Kysymykset oli mahdollista saada myös paperisina ja ne lähetettiin halukkaille haastattelijoille ja vastaajille. Haastattelijoiden kanssa käytiin läpi tietosuoja- ja haastattelun eettisyyteen liittyvät asiat. He olivat toimineet haastattelijoina myös edellisessä selvityksessä. Kolme ihmistä haastatteli oman alueensa lapsia ja nuoria. Lisäksi noin kaksikolmasosaa vastauksista kerättiin Webropol-kyselyllä suoraan oppilailta.

Aineiston keruussa oli haasteita, aluksi vastaajia oli vain 24 oppilaalta, mutta lisääjän ja vahvan verkostojen kautta kulkeneen tiedottamisen jälkeen oppilaiden vastausten määrä nousi 58 oppilaaseen. Vastaajat olivat iältään 7–16 vuotiaita, eniten vastauksia tuli 10–13-vuotiailta. Vastaajista tyttöjä oli 57,1 %, mikä on hieman enemmän kuin poikia.

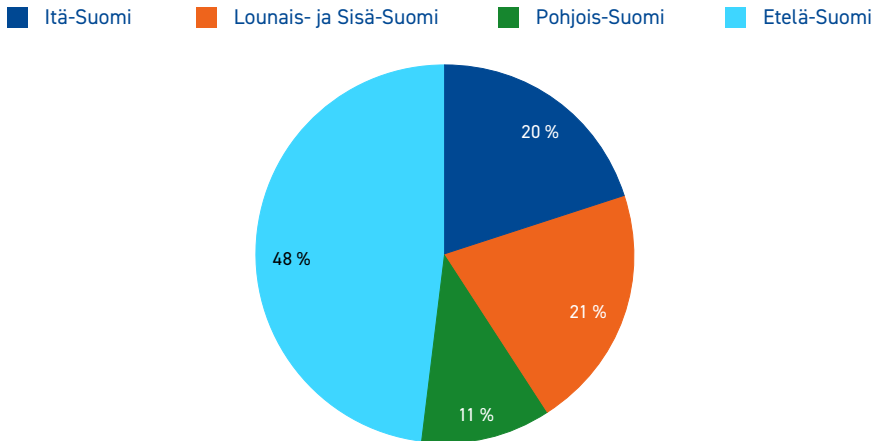
Vastanneiden oppilaiden määrä on suurempi kuin romanikieltä opiskelevien oppilaiden (24 oppilasta) määrä. Vastaajien määrä antaa mahdollisuuden tarkastella selvitystä laajemmin ja tuo esille myös niiden oppilaiden äänen, joille romanikielen opetus ei ole mahdollistunut.

OPPILAAT VASTAAJINA, YHTEENSÄ 58 VASTAAJAA

Alueellisesti vastaajia oli eniten Etelä-Suomen aluehallintoviraston alueelta, mutta vastauksia saatiin hyvin kaikilta alueilta. Tarkempaa määrittelyä ei pyydetty, jotta vastaajat pysyvät tunnistamattomina.

VASTAAJIEN ASUINALUEET

4.2.1. Vastausten käsittely

Vastaukset käsiteltiin aineistoanalyysillä ja niitä verrattiin myös eri vastaajajoukkojen kesken. Aineiston käsittelyssä varmistettiin, että tunnistetiedot ja mahdollisesti yhteisön tuntemuksen kautta pääteltävät tiedot poistettiin. Näin ei ole tunnistettavissa, miltä alueelta yksittäinen vastaus on tullut tai yksilöitävissä vastaajan henkilöllisyyttä.

Lisäksi pienen vastaajamäärän vuoksi katsottiin myös viime vuosina eri tahojen tekemiä selvityksiä, kuten KARVI (2015) ja Lapsiasiavaltuutettu (2023). Nämä vastaukset olivat hyvin samansuuntaisia ja näin ollen selvityksen tuottama aineisto on todennettavissa ja yleistettävissä romanivähemmistön joukkoon.

5. TULOKSET

Selvityksen tulokset esitellään tässä julkaisussa teemoittain kyselyn teemojen ja kyselyn kautta nousseiden teemojen kautta. Vastaukset, jotka on mahdollista kuvata tilastollisesti, kuvataan tekstin lisäksi graafeina.

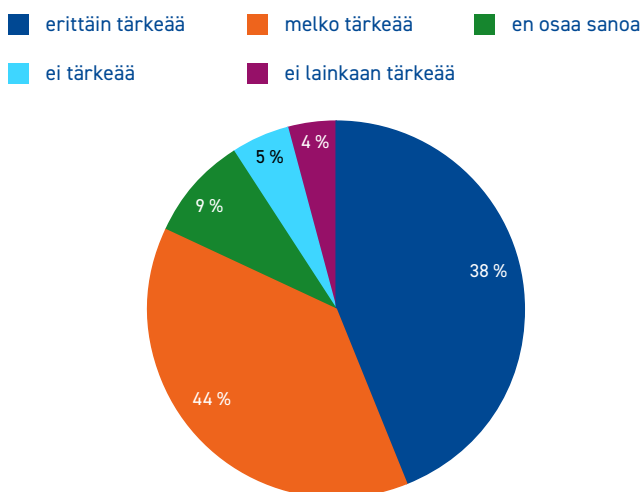
Tässä selvityksessä ja edellisessä selvityksessä esille tulleet romanioppilaiden lukumäärät on tuotettu rehtoreiden vastausten ja oppilaiden vastausten perusteella. Lukumäärät eivät siis vastaa tilastollisesti kerättyä tietoa. Ihmisiä ei voida erotella ja jaotella etnisen taustan, uskonnon, vamman tms. perusteella, mutta he voivat identifioitua johonkin ryhmään ja tämän kaltaiseen määrittelyyn perustuvat myös tässä selvityksessä saadut oppilaiden lukumäärät. Näin ollen ei ole olemassa tilastollisesti tarkkaa tietoa romanioppilaista. Romanioppilaiden määrä voidaan nähdä tilastollisesti vain oman romanikielen (äidinkielen) täydentävän oppimäärän opiskelevien oppilaiden tilastoista, joka on kuvattu tämän selvityksen alussa.

Tämän selvityksen kyselyyn vastanneet romanioppilaat ja huoltajat ovat itse määritelleet itsensä romaneiksi. Kyselyyn vastanneet oppilaat olivat 7–16-vuotiaita. Vastajien ikäjakauma kattaa koko perusopetuksen ikäluokan, suurin osa vastaajista oli 12–14-vuotiaita.

5.1. Koulussa viihtyminen ja koulun tärkeys

Kyselyyn vastanneet oppilaat (83 %) pitivät koulunkäyntiä tärkeänä tai melko tärkeänä. Oppilaat, jotka kokivat koulunkäynnin tärkeäksi, ja viihtyivät siellä. He eivät kokeneet olevansa erilaisessa asemassa suhteessa muihin oppilaisiin tai romanitaustansa vaikuttavan heidän koulunkäyntiinsä.

KOULUNKÄYNNIN TÄRKEYS, OPPILAIDEN VASTAUKSET

Romanioppilaat viihtyvät koulussa melko hyvin. Selvityksessä kysyttiin, miten se, että olet romani, vaikuttaa koulunkäyntiisi? Noin 20% oppilaista koko romanitaustansa vaikuttavan koulunkäyntiin jotenkin. Opettajien kohtelu koettiin yleisesti tasa-arvoisena. Oppilas kuvaa romanitaustansa vaikutusta koulunkäyntiin seuraavalla tavalla.

Kyllä se jotenkin vaikuttaa, mutta en osaa selittää miten. Kavereiden kanssa asiasta heitetään läppää. Opettajat kohtelee samalla tavalla kuin muitakin.

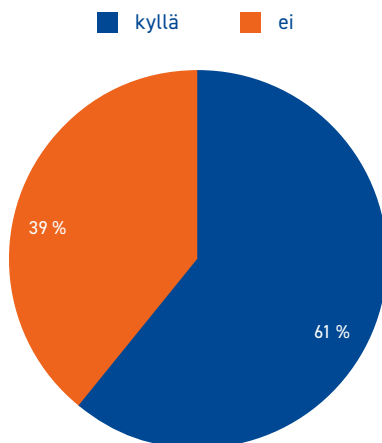
Oli myös niitä, jotka olivat kokeneet, että heitä kohdellaan eritavalla kuin muita oppilaita. Oppilaat kertoivat vastauksissaan, että heitä esimerkiksi ei oteta vakavasti tai he eivät koe saavansa riittävästi tukea oppimiseen. Kiusaamista ja rasistista käytöstä oli kokenut noin 10 % vastaajista.

Erilailla minua kohdellaan kuin muita ja kiusataan.

5.2. Romanikulttuurin tuntemus kouluissa

Romanioppilaat kokivat vaihtelevasti sen, pitäisikö opettajien tietää enemmän romanikulttuurista. Kuitenkin yli puolet vastasi kyllä, kun asia esitettiin vaihtoehtoisena kysymyksenä. Huoltajista lähes kaikki (91,3 %) ajattelivat, ettei romanikulttuuria ja -kieltä tunneta kouluissa riittävästi.

PITÄISIKÖ OPETTAJIESI MIELESTÄSI TUNTEA ROMANIKULTTUURIA PAREMMIN?

Romanioppilaiden vastauksista nousee esiin sekä halu tulla ymmärretyksi että tarve säilyttää yksityisyys. Kysymys ei ole vain tiedosta, vaan siitä, miten romanikulttuurin ymmärrys vaikuttaa kohtaamiseen, opetuksen ja arjen tilanteissa koulussa.

Että ymmärtäisivät meitä paremmin.

Monet nuoret kokevat, että opettajien parempi ymmärrys romanikulttuurista voisi vähentää ennakkoluuloja ja väärinkäsityksiä. Useat mainitsevat, että opettajat käyttäytyvät varoen tai jopa loukkaavasti. Huoltajat ja oppilaat tunnistivat, etteivät opettajat ja koulun henkilökunta loukkaa tahallaan, vaan usein tietämättömyyttään.

Useimmat opettajat käyttäytyvät romanitaustaisia kohtaan varoen, tai sanovat tai tekevät törkeitä asioita, jotka loukkaavat.

Erityisesti liikuntatunnit ja koulun ulkopuoliset tapahtumat mainitaan tilanteina, joissa kulttuurinen ymmärrys olisi tärkeää. Nuoret kertovat joutuvansa selittämään paljon, koska opettajat eivät tunne heidän kulttuuritaustastaan johtuvaa ajatus- ja suhtautumistapaa.

Liikuntatunnit ovat vaikeita kun opettaja ei tiedä kulttuurista mitään.

Osa nuorista toivoo, että romanikieltä ja -kulttuuria opetettaisiin koulussa. Tämä nähtäisiin merkinä arvostuksesta ja osallisuudesta. Romanikielen opetuksen sisällöistä toivottiin laajempaa sisältöä, jossa olisi monipuolisesti myös muita romanivähemmistön elämää koskettavia teemoja.

Olisi hienoa jos opettaja opettaisi romanikieltä ja muitakin romanijuttuja.

Kaikki eivät kuitenkaan halua opettajien tietävän enempää. Jotkut kokevat, että tieto ei muuta mitään, tai että he eivät halua erottua joukosta. Toiset korostavat, että he ovat samanlaisia kuin muutkin oppilaat. Tarvitaan sensitiivisyyttä ja kuuntelemista romanioppilaiden kohtaamisessa. Heidän huomioimisensa ja ymmärrys on osa turvallista ja kunnioittavaa oppimisympäristöä. Samalla on tärkeää kuunnella oppilaiden yksilöllisiä toiveita yksityisyydestä ja siitä, miten he haluavat tulla nähdyiksi: yksilöinä, ei vain kulttuurinsa edustajina.

En halua kaikkia asioita heidän tietävän.

Kodin ja koulun välisellä luottamuksella on suuri merkitys tiedon oikeanlaiseen hyödyntämiseen. Vastauksissa tuli esille myös ammattilaisten osalta mahdollisia stereotyyppisiä ajatuksia tai yleistämistä. Arjessa on raja voi olla todella ohut, jolloin tiedon koetaan muuttuvan epäkunnioittavaksi.

Eivät tietämättömyyttään käyttäydy rasistisesti.

Monet toivovat opettajille enemmän tietoa, taustalla on usein toive paremmasta ymmärryksestä ja kunnioituksesta. Toivottiin ymmärrystä kulttuuria ja sen mukana tuomia haasteita kohtaan.

Että he ymmärtävät kulttuurin mukana tulevia haasteita.

Oppilaiden sekä huoltajien mielestä koulun henkilökunnan tulisi tietää enemmän romanikulttuurista. Tiedon koettiin helpottavan erilaisia arjen tilanteita ja lisäksi tuovan turvallisuuden tunteen oppilaille. Tähän ratkaisuksi ajateltiin, että koulussa tulisi olla romanitaustainen aikuinen. Huoltajista 65,3 % ja 65,9 % oppilaista toivoi, että koulussa olisi työssä romaniaikuinen.

Romanitaustainen työntekijä voi tarjota oppilaille kulttuurin sisäistä tukea, jota muut aikuiset eivät välttämättä pysty antamaan. Hän ymmärtää kulttuurisia erityispiirteitä, osaa kohdata oppilaat heidän omista lähtökohdistaan ja voi näin toimia sillanrakentajana kodin ja koulun välillä.

Olisi turvallinen olo ja että on joku joka ymmärtää.

Romanitaustainen aikuinen koulussa voi toimia tärkeänä esikuvana romanioppilaille. Romanitaustaisen työntekijän esimerkki vahvistaa oppilaille mielikuvaa, että romanitaustaiset voivat toimia koulutuksen ja yhteiskunnan eri tehtävissä. Tämä voi vahvistaa oppilaiden uskoa omiin mahdollisuuksiinsa ja kannustaa kouluttautumaan.

Lisäksi romanitaustainen työntekijä tuo kouluyhteisöön kulttuurillista moninaisuutta. Parhaimmillaan se voi auttaa tekemään romanikulttuurista näkyvämpää ja ymmärrettävämpää. Tämä voi vähentää ennakkoluuloja ja lisätä koko koulun tietoisuutta romanikulttuurista ja -kielestä.

Se toisi tietoa eikä olisi enää niin ihmeellistä vaan tavallista nähdä romaneita muiden joukossa.

5.3. Esiopetukseen osallistuminen ja koulun aloittaminen

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa mainitaan romanikieli- ja -kulttuuri luvussa 4.4., jossa kuvataan erilaisten kieli- ja kulttuuritaustoja esiopetuksessa. *Romanilasten esiopetuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan. Lisäksi tuetaan kaksikielisyyttä yhteistyössä lasten perheiden kanssa. Lapsille annetaan romanikielen opetusta mahdollisuuksien mukaan. Romanikielen opetuksessa tutustutetaan lapsia romanikielen ja -kulttuuriin, laajennetaan sana- ja ilmaisuvarantoa sekä rohkaistaan käyttämään kieltä erilaisissa kielenkäyttötilanteissa.* Oppilailla on mahdollisuus saada esiopetusta suomeksi tai ruotsiksi, mutta opetuskielenä voi olla myös saame, *romani* tai viittomakieli. Tosin romanikielistä esiopetusta ei ole järjestetty Suomessa ainakaan toistaiseksi.

Romanioppilaista esiopetukseen oli osallistunut säännöllisesti yli 90 % vastanneista oppilaista ja suurin osa (85 %) oppilaista ei kokenut koulun aloittamista vaikeaksi. Noin 15 % ei osannut määritellä koulunkäynnin aloittamista helpoksi tai vaikeaksi, se oli melko neutraali asia. Huoltajat näkivät koulun aloituksen toteutuneen hyvin. Eikä heidän näkökulmastaan siihen liittynyt vaikeuksia.

Kyselyssä oppilaita pyydettiin kuvaamaan mahdollisia hankaluuksia koulun aloituksessa. Se, että aloitus koulun ainoana romanitaustaisena oppilaana, oli jäänyt mieleen useammalle kyselyyn vastanneelle. Perhe on tärkeä osa romanilapsen elämää, näin ollen koulussa ainoana romanitaustaisena oppilaana oleminen on tuottanut oppilaille muistijäljen. Myöhemmin tässä selvityksessä oppilaat kuvaavat, kuinka merkityksellistä on, että koulussa on muita romanioppilaita tai vähintään romanitaustainen aikuinen.

Olin ainut romaniluokalla silloin.

Vaikeuksia on tuottaneet tehtävät ja erilainen kieliympäristö. Vastauksissaan oppilaat mainitsivat, että koulun alussa oli tunne, ettei oikein ymmärtänyt mitään koulussa. Koulun aloitukseen liittyi jännitystä ja stressiä, kuten usein kaikilla koulua aloittavilla lapsilla, kun he siirtyvät uuteen ympäristöön perusopetukseen. Romanioppilaiden vastauksissa tuli esille, että muita vaikuttaneita tekijöitä olivat mahdollinen uusi paikkakunta tai koulun tuoman päiväjärjestyksen tuomat haasteet, kuten aikataulut.

Olin joka päivä myöhässä, tehtävät oli vaikeita.

Olin aina myöhässä, paikka ja aikuiset oli uusia.

5.4. Kouluun kiinnittyminen ja nivelvaiheet peruskoulussa

Kouluyhteisöön kiinnittyminen on tärkeä osa onnistunutta koulupolkua. Se että oppilas voi kokea olonsa turvalliseksi ja arvostetuksi motivoi oppilasta osallistumaan koulun toimintaan ja tukee oppimista. Erityisen tärkeää kouluun kiinnittyminen on oppilaille, jotka ovat mahdollisesti syrjäytymisvaarassa tai voivat mahdollisesti kokea kulttuuri-taustan tai muun kokemuksen vuoksi ulkopuolisuutta.

Romanioppilaiden vastauksissa nousi esille kiusaaminen, syrjintä ja erilaisuuden, ulkopuolisuuden kokemukset. Niistä oli suurimmaksi osaksi selvitty aikuisten puuttumisella. Kiusaamista esiintyi kuitenkin huomattavasti ja siksi siihen on perehdytty myöhemmin tässä selvityksessä.

Kouluun kiinnittyminen koettiin hyväksi, jos koulussa oli muita romanitaustaisia oppilaita ja romanitaustainen aikuinen. Samanlaisuuden kokeminen ja se, että joku ymmärtää romanikulttuurin piirteet koettiin helpottavana.

*Olisi turvallinen olo ja
että on joku joka ymmärtää.*

*Olisi kivaa kun olisi joku toinenkin
(romanitaustainen) eikä olisi itse ainoa.*

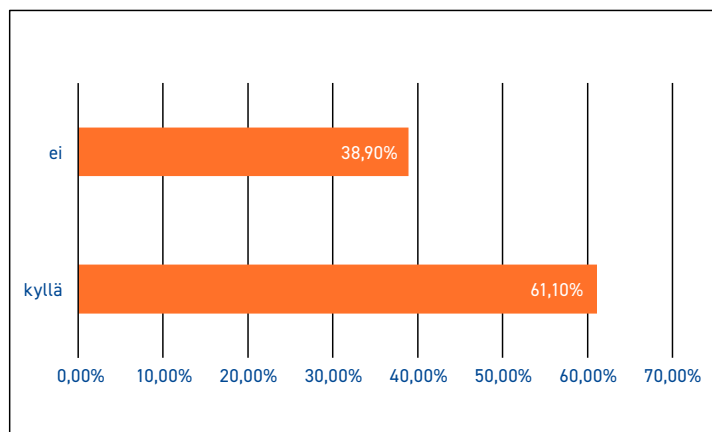
Kouluun kiinnittyminen on keskeinen osa oppilaan hyvinvointia ja oppimista. Se ei tapahdu itsestään – se vaatii koululta tietoista työtä, kulttuurista herkkyyttä ja aitoja kohtaamisia. Romanitaustaisen työntekijän läsnäolo tai romanitaustaisen oppilaan koulutoveruus koettiin hyvänä, kouluun kiinnittymistä tukevana asiana.

Romanilasten kokemukset koulun nivelvaiheista osoittavat, että siirtymät voivat olla sekä onnistuneita että haastavia. Nivelvaiheessa ystävien ja kavereiden tuki oli merkittävä asia romanioppilaille. Se, että oli muitakin romanitaustaisia oppilaita koulussa, johon siirtyi esimerkiksi alakoulusta yläkouluun toi turvallisuutta.

*Siellä oli myös romanitaustaisia, se
helpotti paljon ja toi turvallisuuden tunnetta.*

Lisäksi opettajien tuella on iso merkitys oppilaiden koulumenestykselle. Oppilaista 61 % ajatteli, että opettajien tulisi tuntea paremmin romanikulttuuria, jotta he voivat ymmärtää paremmin romanioppilaita.

PITÄISIKÖ OPETTAJIEN TUNTEA ROMANIKULTTUURIA PAREMMIN?

Koulun vaihtaminen ja nivelvaiheet tuottavat oppilaissa epävarmuutta ja jopa pelkoja. Oppilaat kuvasivat, että varsinkin epävarmuus, yksinäisyys ja kiusaaminen vaikeuttivat siirtymistä uuteen kouluun tai alakoulusta yläkouluun. Yläkoulussa, se että opettaja oli oppiaineen aineenopettaja, joka vaihtui päivän aikana nousi myös oppilaiden vastauksissa asiana, joka aiheutti epävarmuutta.

Kun joka aineessa on eri opettaja.

Romanioppilaita jännittää ja pelottaa samat asiat nivelvaiheissa kuin kaikkia muitakin oppilaita. Heidän pohdintansa omasta kulttuurista tuo esille sen, kuinka tärkeää on, että kouluissa ollaan sensitiivisiä ja kuunnellaan oppilaiden tarpeita nivelvaiheissa.

Ei ollut kavereita, kun samalla oli muutto toiseen kouluun.

5.4.1. Koulupoissaolot

Koulut seuraavat poissaoloja yksilö- ja opetusryhmätasolla. Lisääntyneet poissaolot saattavat olla oire, johon voidaan tarttua varhaisella puuttumisella ja etsimällä sopivia tukimuotoja oppilaan koulunkäyntiin. Tutkimustulokset osoittavat, että perusopetuksen aikana tapahtuneet koulupoissaolot heikentävät oppimistuloksia. Koulupoissaolot aiheuttavat myös haasteita lapsen ja nuoren sosioemotionaaliselle kehitykselle sekä pitkityessään kytkeytyvät muihin hyvinvoinnin haasteisiin, kuten mielenterveyden ongelmiin. Poissaolojen kerrannaisvaikutukset voivat näkyä vaikeuksina suoriutua oppivelvollisuudesta ja sitä kautta syrjäytymisenä jatko-opinnoista ja työelämästä. Koulupoissaolot eivät olekaan vain yksittäisten oppilaiden haasteita, vaan niiden aiheuttamat vaikutukset kohdistuvat myös perheeseen, koulutusjärjestelmään sekä yhteiskuntaan.

Romanilasten koulupoissaolot ovat vähentyneet jonkin verran viimeisen kymmenen vuoden aikana. Rehtoreiden vastauksissa ilmeni, että ongelmat myös helposti kasautuvat. Joillakin alueilla poissaoloja oli paljon ja siitä aiheutuu lisätyötä. Eräs rehtori kuvasi asiaa seuraavalla tavalla, *opettajat näkevät moninkertaisesti vaivaa romanioppilaiden eteen verrattuna moneen muuhun. Kouluun kiinnittyminen on heikkoa, oppimisvalmiuksien heikkous, mahdolliset oppimisvaikeudet ovat yleisiä, räätälöityjä osasuorituksia ja tehtäviä pitää valmistella paljon ja kiinni kurottavaa tulee usein.*

Yleisin koulupoissaolon syy on sairaus. Oppilaat kokivat, etteivät poissaolot juuri vaikuta koulunkäyntiin. Huoltajat toivat esille, ettei koulu yleensä ole ottanut yhteyttä poissaolojen vuoksi. Toivottiin avointa yhteydenottoa ja matalalla kynnyksellä tehtävää yhteistyötä.

Soittaa voi vähemmänkin tärkeistä asioista.

Rehtoreiden mukaan poissaolot jakautuvat laajemmin ja he ovat huolissaan koulupoissaoloista. Seuraavassa kuviossa voidaan nähdä poissaolojen jakautuminen kouluissa. Suurin osa on sairauspoissaoloja, mutta myös luvattomia poissaoloja on lähes yhtä paljon. Rehtorit näkevät poissaolojen vaikutuksen myös kouluun kiinnittymisen ongelmienä.

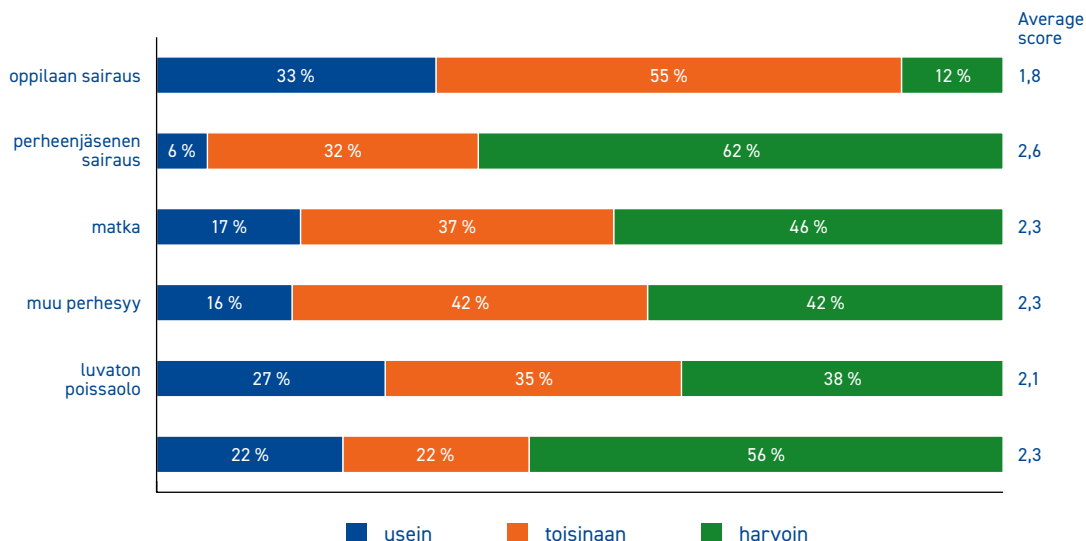
Ilmiö on vahvistunut korona-pandemian jälkeen, osa oppilaista jäi silloin pois koulusta, eivätkä he ole palanneet kouluun. Toisaalta osa rehtoreista toteaa, ettei korona-aika muuttanut tilannetta – poissaolot olivat ongelma jo ennen pandemiaa. Vastauksista voidaan todeta ongelmien olevan alueellisia tai jopa perhekohtaisia.

Koulumme romanioppilailla on paljon poissaoloja ja sen vuoksi erityiset opetusjärjestelyt. Koulunkäyntiin sitoutuminen on heikompaa kuin keskiverto oppilailla.

Poissaoloihin on pyritty puuttumaan monin eri tavoin ja yhdessä huoltajien kanssa.

Joillakin oppilailla on paljon poissaoloja, vaikka siihen yritetään puuttua tekemällä yhteistyötä huoltajien kanssa.

KUINKA USEIN ROMANIOPPILAAN POISSAOLO AIHEUTUU SEURAAVISTA SYISTÄ?

Aina myöskään koulun järjestämä tuki ei ole saavuttanut oppilaita. Tällaiseen ovat vaikuttaneet esimerkiksi muuttoliike tai se, ettei oppilasta ja hänen huoltajiaan ei tavoiteta.

*...haluaisimme kannustaa ja opettaa heitä.
Tämä ei ole ollut mahdollista, koska poissaolot
tai muuttaminen on aiheuttanut oppilaalle
ylipääsemättömiä haasteita.*

6. ROMANIOPPILAIKEN KOUUPOLKU

Rehtoreiden kyselyssä vastauksien kautta nousevat näkemykset osoittavat, että romanilasten koulunkäyntiä ja koulumenestystä ei voi yleistää. Osa oppilaista tarvitsee merkittävää tukea ja erityisjärjestelyjä, kun taas toiset suoriutuvat koulusta hyvin. Poissaolot ovat kuitenkin yleinen huolenaihe, ja niiden taustalla on usein monisyisiä sosiaalisia, kulttuurisia ja rakenteellisia tekijöitä. Koulun ja kodin välinen yhteistyö, kulttuurinen ymmärrys ja yksilöllinen tuki ovat avainasemassa romanilasten koulupolun tukemisessa.

Toisen koulunkäynti sujuu esimerkillisesti, toisen koulunkäynnissä on suuria haasteita. Eli samat haasteet kuin kaikilla muillakin väestöryhmillä.

Kokemukset vaihtelevat siis yhtä paljon kuin muilla väestöryhmillä. Myöskään tilastollisesti ei ollut eroa määrällisesti tukea saavissa oppilaissa romanien ja koko oppilasjoukon välillä.

Tukea saavien romanioppilaiden tausta ja oppimispolku on usein rikkonainen. Varsinkin erityisopetuksen yksiköissä oppilaat ovat usein sijoitettuja ja heidän koulunkäyntinsä on ollut katkonaista jo ennen nykyistä koulua. Oppilaat ovat saattaneet jäädä useita vuosiluokkia jälkeen.

Oppilas ei ole käynyt koulua normaalilla tavalla senkään jälkeen. On monta vuosiluokkaa ikäisiään jäljessä.

Kaikki kokemukset eivät ole negatiivisia, kuten tämän kappaleen alussa todettiin, hajonta oppilaiden haasteissa ja koulumenestyksessä on verrattavissa pääväestön haasteisiin. Osa romanioppilaista pärjää koulussa hyvin ja perheet ovat tiiviisti mukana lastensa oppimisen tukemisessa.

Meillä on ... romanitaustaista lasta, jotka käyvät koulu aivan tavallisesti.

6.1. Koulupolkua tukevia ratkaisuja

Kaikkien selvityksen kyselyyn vastanneiden vastauksissa nousee esille, että koulupolkua, kouluun kiinnittymistä ja oppimista tukee toisten romanioppilaiden ja romani-työntekijän läsnäolo koulussa. Romanitaustaisen työntekijän tai toisen romanioppilaan kuvataan ymmärtävän paremmin kulttuuriin liittyviä kysymyksiä, jolloin oppilaan on helpompi puhua asioistaan. Yhtenä vaihtoehtona rehtoreiden vastauksissa nousi idea kunnan alueella toimivasta romanikulttuurin ohjaajasta. Kunnissa, joissa asuu romaneja, työskentelisi romanikulttuurin ohjaaja, jonka kanssa voisi keskustella konsultatiivisesti romanikulttuurin ominaispiirteistä. Rehtoreiden sekä huoltajien kyselyiden vastauksissa todettiin, että romanitaustaisen työntekijän läsnäolo normalisoi ympäristön suhtautumista romaneihin ja poistaa stigmaa. Samalla se luo turvallisuuden tunnetta romanioppilaille.

Hän ymmärtäisi paremmin romaneita ja osaisi puhua romanikieltä.

6.2. Kodin ja koulun yhteistyö

Perusopetuksessa tehdään yhteistyötä oppilaan huoltajien kanssa. Yhteistyöllä tuetaan kasvatuksen ja opetuksen järjestämistä siten, että jokainen oppilas saa oman kehitystasonsa ja tarpeidensa mukaista opetusta, ohjausta ja tukea. Yhteistyö edistää oppilaiden tervettä kasvua ja kehitystä. Huoltajien osallisuus sekä mahdollisuus olla mukana koulutyössä ja sen kehittämisessä on keskeinen osa koulun toimintakulttuuria.

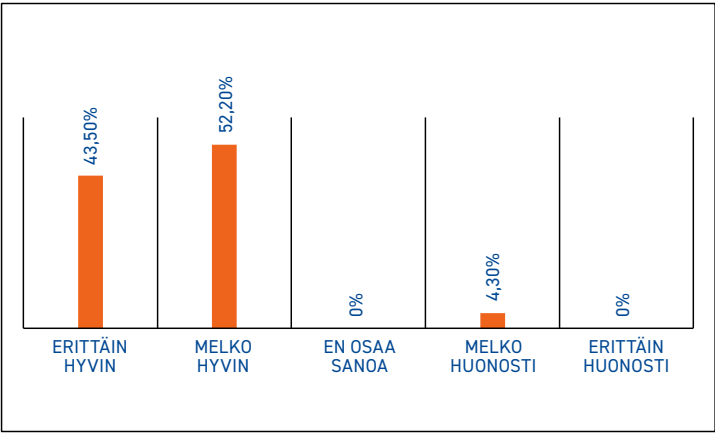
Romanivanhemmat ovat aktiivisesti mukana lastensa koulunkäynnin tukena. Oppilaat kokevat tärkeänä, että vanhemmat seuraavat ja osallistuvat heidän koulunkäyntiinsä. Lähes kaikki oppilaat ilmoittivat, että kokevat vanhempien aktiivisuuden tärkeänä ja hyvänä.

Äiti katsoo Wilmaa ja pyrkii pitämään minut ajan tasalla. Huolehtii että käyn koulua. Puuttuu kiusaamisasioihin jos hänelle kerron asiasta.

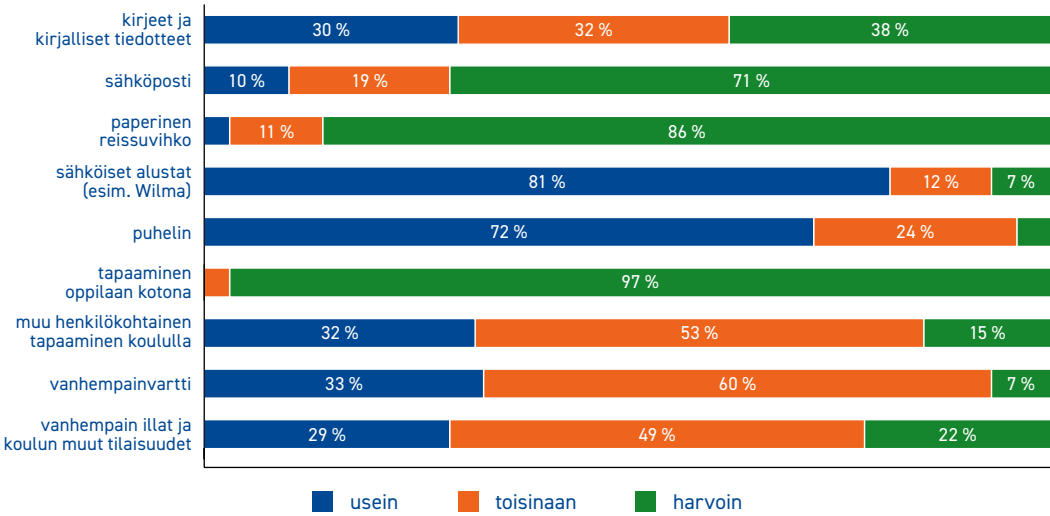
Kannustaa ja tukee koulunkäyntiä.

Myös huoltajat kokivat kodin ja koulun yhteistyön pääosin hyväksi tai erittäin hyväksi. Erittäin tärkeänä pidettiin sitä, että yhteydenotot tapahtuivat matalalla kynnyksellä ja keskustelu on avointa ja rehellistä. Jos ilmenee tarvetta yhteistyölle, toivottiin mahdollisimman nopeaa yhteydenottoa, jolloin asioihin voidaan puuttua tarpeeksi varhaisessa vaiheessa.

HUOLTAJIEN NÄKEMYS KODIN JA KOULUN YHTEISTYÖN SUJUMISESTA

Verrattuna aikaisempiin selvityksiin kodin ja koulun yhteistyö on ja monipuolistunut romanikodit pitävät kouluun yhteyttä yhä monipuolisemmin ja eri keinoin.

7. KIUZAAMINEN

Kouluterveyskyselyssä kysytään joka toinen vuosi kaikkien suomalaisten lasten ja nuorten kokemuksia kiusaamisesta. Vuonna 2024 kouluterveyskyselyn tuloksissa alle 10 % kaikista Suomen peruskoululaista oli kokenut kiusaamista alla olevan kaavion mukaan.

KUVA 1. KOULUTERVEYSKYSELY 2024

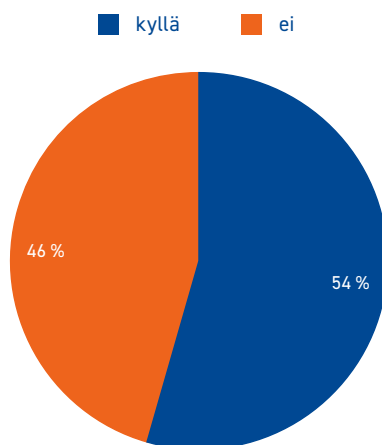
Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa

Romanioppilaat kokevat kiusaamista koulussa huolestuttavan paljon. Yli puolet vastanneista oppilaista oli kokenut kiusaamista. Kiusaamista tapahtuu erilaisilla alustoilla, kuten Jodel -keskustelualustalla ja myös fyysisesti. Jodel sovellus mahdollistaa toimimisen anonyymina, joten kiusaamiseen on myös vaikea puuttua. Useimmiten kiusaaminen tapahtuu haukkumalla, jättämällä ulkopuolelle jostain tapahtumasta tai tilanteesta ja joskus oppilaat kokivat myös fyysistä väkivaltaa, kuten tönimistä. Aina kiusaaminen ei ole tahallista.

Tehty rasistisia kommentteja vahingossa, tai tahallaan. Ollaan käyttäydytty välinpitämättömästi kulttuuria kohtaan.

ROMANIOPPILAIDEN KOKEMUS KIUSATUKSI TULEMISESTA

Romanioppilaat kokivat kiusaamista muiden oppilaiden taholta ja osa oppilaista myönsi myös itse olleensa kiusaaja. Romanioppilaat kokevat kiusaamista myös aikuisilta. Aikuisten kohdalla kiusaaminen on useimmiten ollut tiedostamatonta. Oppilaat kertoivat, että aikuisten kiusaaminen on loppunut, kun he ovat saaneet tietoa romanikulttuurista ja -kielestä. On tärkeää, että koulun aikuiset osaavat olla kulttuurisensitiivisiä ja he saavat riittävästi tietoa romanikulttuurista, ettei tilanteet toistuisi.

Luokkalaiset syrjinyt ja nimitellyt ja opettajat vähätellyt.

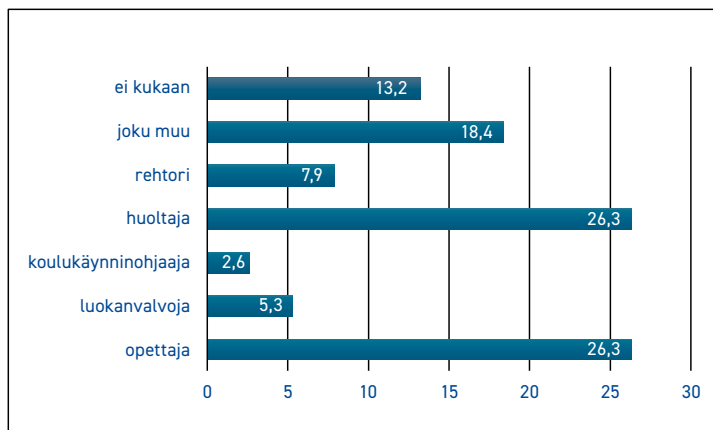
7.1. Kiusaamiseen puuttuminen

Kiusaaminen, häirintä, syrjintä ja väkivalta vaikuttavat merkittävästi lasten ja nuorten arjen turvallisuuteen ja hyvinvointiin. Kiusaamiseen puuttuminen koulussa tehdään lapsen iän, kasvun ja kehityksen huomioivalla tavalla, ja siinä käytetään tarvittaessa laissa säädettyjä kurinpitokeinoja ja turvaamistoimia paikallisen suunnitelman mukaisesti. Sekä fyysinen ja psyykkinen turvallisuus vaikuttavat kouluun kiinnittymiseen ja sitä kautta myös oppimistuloksiin.

Aikaisemmin tässä selvityksessä mainittiin aikuisten osallisuus romanioppilaiden kiusaamisen kokemuksissa. Aikuiset ovat isossa roolissa myös kiusaamisen ehkäisyssä. Useimmiten romanioppilaat kokevat saaneensa apua kiusaamiseen huoltajalta tai opettajalta.

Yleisesti kyselyyn osallistuneet romanihuoltajat ja -oppilaat päättelivät, että kiusaaminen romaneja kohtaan on vähentynyt. Monet kertoivat esimerkkejä siitä, kuinka vanhempia lapsia oli heidän kouluaikanaan kiusattu, mutta nuoremmat lapset eivät ole kokeneet samaa. Kiusaamiseen puuttumisessa tärkeää on myös tietoisuuden lisääminen, ja tämä voi mahdollisesti olla syynä kiusaamisen vähenemiseen.

KUKA ON PUUTTUNUT KIUZAAMISEEN?

Kiusaamiseen puuttuminen on lopettanut ja ainakin vähentänyt kiusaamista oppilaiden kokemuksen mukaan. Myös huoltajat toivat esille vastauksissaan, että kiusaamiseen puututaan herkemmin ja siihen suhtaudutaan vakavasti. Aina kiusaaminen ei kuitenkaan ole loppunut kokonaan, vaan se on muuttanut muotoaan. Kiusaaminen saattoi siirtyä puuttumisen jälkeen esimerkiksi Jodeliin.

Lisäksi ystävien ja kaverisuhteiden merkitys on ollut suuri kiusaamistilanteissa. Romanipilaat kuvasivat, että he olivat saaneet tukea ystäviltä ja kavereilta.

Ne oli mun kanssa eikä jättänyt yksin.

Ne on puolustanut ja koittanut selvittää asiaa.

Romanilasten kokemukset osoittavat, että koulussa työskentelevä romaniaikuinen voisi olla merkittävä tuki monella tasolla myös kiusaamisen ehkäisemisessä.

Se toisi tietoa eikä olisi enää niin ihmeellistä vaan tavallista nähdä romaneita muiden joukossa.

Olisi turvallinen olo ja että on joku joka ymmärtää.

Romaniaikuisen läsnäolo toisi kulttuuria näkyväksi pääväestön oppilaille, mutta samalla se toisi romanioppilaille tunteen, että heillä on koulussa aikuinen, joka ymmärtää heitä helpommin ja toisi turvallisuuden tunnetta. Toisaalta tärkeänä pidettiin myös sosiaalisen ympäristön muotoutumista lapsen kouluarjessa. Vanhemmat kokivat, että lapset saavat koulussa sosiaalisia ja yhteiskunnallisia taitoja toimia pääväestön kanssa. Koulun sosiaalinen ympäristö ja osallisuuden kokemukset ryhmässä tukevat oppimista ja vähentävät kiusaamisen kokemuksia..

8. ROMANIKIELEN OPETUS

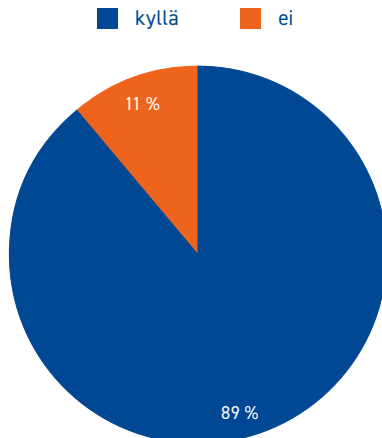
Romanikielen oppimista ja opetusta pidetään tärkeänä ja sitä halutaan edistää. Sitä pidettiin tärkeänä oppilaiden identiteetin kehittymisen ja kulttuurin vahvistamisen kannalta. Romanikieli nähdään siis vahvasti osana kulttuuria ja identiteettiä. Romanioppilaiden huoltajat pohtivat myös lasten identiteettikysymystä. Se on noussut enemmän esille nykyään.

Identiteetti ongelmat ovat enemmän esillä.

Romanikieli on tärkeä osa romanien kulttuurista perintöä ja identiteettiä. Useat romanioppilaat ja heidän perheensä kokevat, että kielen opetus koulussa tukisi oppilaiden hyvinvointia, itsetuntoa ja kulttuurista vahvistamista. Vaikka osa näkee kielen opetuksen ensisijaisesti kodin tehtävänä, enemmistö pitää koulun tarjoamaa opetusta arvokkaana ja sitä toivottiin järjestettäväksi. Oman kielen ja kulttuurin tuntemus lisää oppimisen iloa.

Kyselyyn vastanneista oppilaista lähes 90 % haluaa oppia romanikieltä.

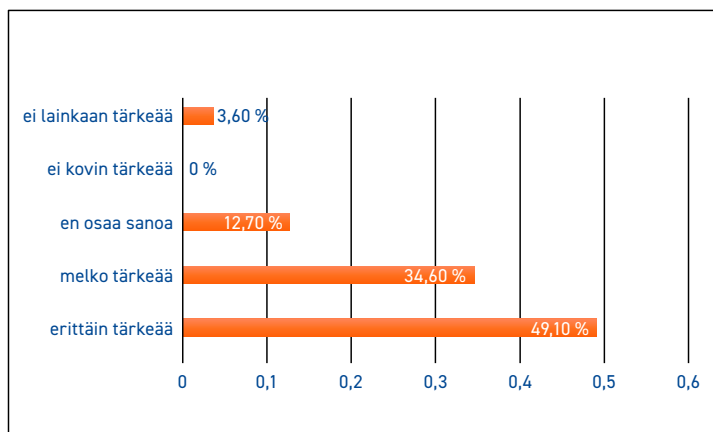
OPPILAIKEN VASTAUKSET SIITÄ, HALUAAKO HÄN OPPIA ROMANIKIELTÄ?

Huoltajat kokivat myös romanikielen oppimisen tärkeäksi. Romanikielen opetuksen koettiin ennen kaikkea vahvistavan romanikulttuuria ja kieltä. Monilla lapsista ja nuorista siihen ei ole kuitenkaan ollut mahdollisuutta, vain 4 % vastanneiden huoltajien lapsista ja nuorista oli saanut romanikielen opetusta koulussa.

Tällä hetkellä kaikki sujuu hyvin. Romanikielen opetus olisi hyvä juttu.

OPPILAIKEN NÄKEMYS SIITÄ, KUINKA TÄRKEÄÄ ON OPPIA ROMANIKIELTÄ

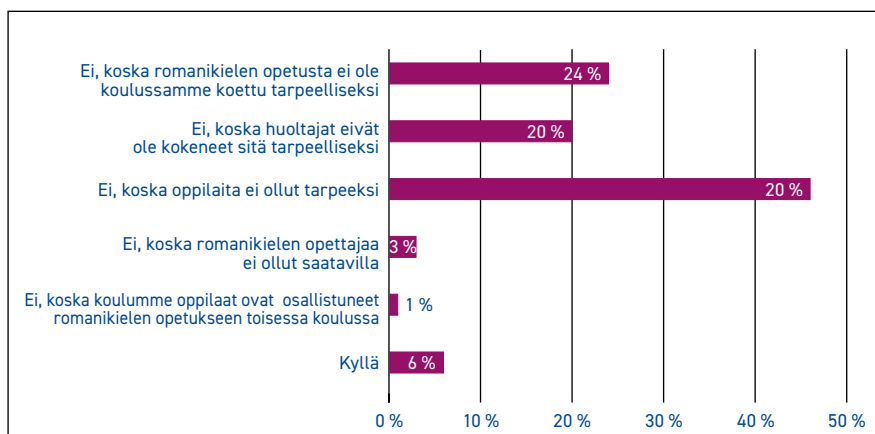

8.1. Rehtoreiden näkemys romanikielen opetuksen tilanteesta

Rehtoreiden näkemys vaihteli romanikielen opetuksen tarpeesta. Se riippui alueesta ja siitä, oliko koulussa romanioppilaita. He pitivät romanikielen opetuksen tärkeimpänä avaintekijänä opettajaa, joka pystyy koordinoimaan asiaa ja antamaan laadukasta opetusta romanikielessä.

Romani-kielen opettaja on ollut suoraan yhteydessä alueen romaniperheisiin ja kertonut oman äidinkielen opetuksesta. Laadukas opettaja on tässä avain!

ONKO KOULUSSANNE JÄRJESTETTY ROMANIKIELEN OPETUSTA VIIMEISTEN 3 LUKUVUODEN AIKANA?

Rehtorin tunnistivat oppilaiden yleisesti kielitaidon heikkenemisen. Oppilaat eivät käytä omaa kieltänsä arjessa keskenään. On alueita, joissa oppilaiden huoltajat ja vanhemmat ovat tuoneet esille, ettei romanikieltä pidetä tärkeänä ja näin ollen romanikielen opetus ei ole toteutunut. Toisaalta monet käytännön asiat vaikuttavat opetuksen toteutumiseen, kuten se, että oppilaat motivoituvat käymään koulua, opettajan saatavuus ja oppilasryhmän muodostamiseen tarvittava määrä oppilaita.

8.2 Romanikielen opetuksen haasteet

Koulussa annettavaan romanikielen opetukseen suhtaudutaan vaihtelevasti. Vaikka suurin osa kaikista vastaajista pitää romanikieltä tärkeänä ja romanikulttuurin tietämystä toivottavana, romanikielen opetus aiheuttaa keskustelua myös yhteisön sisällä. Monet ajattelevat sen olevan romanikulttuurin edistämistä, jota tulisi edistää kouluissa ja mahdollistaa etäyhteyksiä hyödyntävä kielenopetus. Samaan aikaan romanikielen opetus nähdään ensisijaisesti kodin tehtävänä.

Kouluissa romanikielen opetukseen suhtaudutaan vaihtelevasti. Rehtorit pitävät romanikulttuurin tuntemusta sekä romanien historiaa asiana, joka tulisi liittää osaksi kulttuurin tuntemusta.

***Romanikieltä ei kovin moni romani käytä.
Koulussamme on ollut romanikielen opetusta, mutta
kovin moni oppilas ei koe sitä merkityksellisenä.
Romanikielen opetusta ei väkisin tarvitse
tukea, mutta romani-identiteettiä voi vahvistaa
historiantuntemuksella ja integraatiolla
yhteiskuntaan.***

Romanikielen opetuksen haasteena nähdään resurssipula. Opettajia ei riitä tai alueellinen opetuksen tarve ja opettajien saatavuus ei kohtaa. Koulutettuja romanikielen opettajia on vähän tai ei ollenkaan saatavilla. Haasteena on myös se, että opetusryhmiä ei saada kokoon. Tällä hetkellä romanikielen opetukseen tarvitaan kaksi oppilasta, jotta opetuksenjärjestäjä voi hakea valtion osuutta opetuksen järjestämiseen. Kyselyssä ei tullut ilmi, tietävätkö koulut tästä mahdollisuudesta.

Rehtorit myös tunnistavat, ettei romanikielen opetuksen mahdollisuudesta tiedoteta. Tiedottamisen puute tuli esille myös huoltajien vastauksissa. Huoltajat kokivat, etteivät he saa tietoa romanikielen opetuksesta.

***Ikinä ei ole koulussa puhuttu
mahdollisuudesta opetella romanikieltä.***

Yksikään kyselyyn vastanneista huoltajista ei ollut saanut tietoa romanikielen opetuksesta koulun kautta, vaan tieto oli tullut romanikielen opettajalta itseltään tai alueen romaniyhdistykseltä.

Koulujen rehtorit pohtivat asiaan ratkaisuksi etäopetusta. Näin voitaisiin taata opetus myös niille, jotka ovat yksin koulussa eikä oppilasryhmää saa muodostettua romanikielen opetusta varten.

Luomalla Teams-yhteys koulujen välillä. Alueellamme toimii yksi romanikielenopettaja ja hänellä ei todellakaan riitä aika meidän kolmelle oppilaalle. Jos saisimme etäyhteyden johonkin kouluun, missä ko. opetetaan, pystyisimme turvaamaan kielen ja kulttuurin opiskelun oppilaillemme.

Lisäksi kaivattiin romanikulttuurinasiantuntijaa, -valmentajaa tai -ohjaajaa, joka olisi käytettävissä kouluissa kertomassa romanikulttuurin asioissa ja ohjaamassa mahdollisissa kulttuurin liittyvissä tilanteissa. Tarve oppilaiden tukemiseksi tunnistettiin monin tavoin. Tilanteet ovat moninaisia ja näin tuen tilanteet romanikulttuurin edistämiseksi tarvitsevat monialaista näkemystä.

Koulut hyötyisivät valtavasti romanikulttuurin ohjaajasta, jonka kanssa voisi keskustella konsultatiivisesti romanikulttuurin ominaispiirteistä... Romaninuorille pitäisi perustaa vain heitä varten oleva verkkopalvelu tai tukipuhelin, jossa he voisivat kysyä aikuistumiseen liittyviä kysymyksiä...

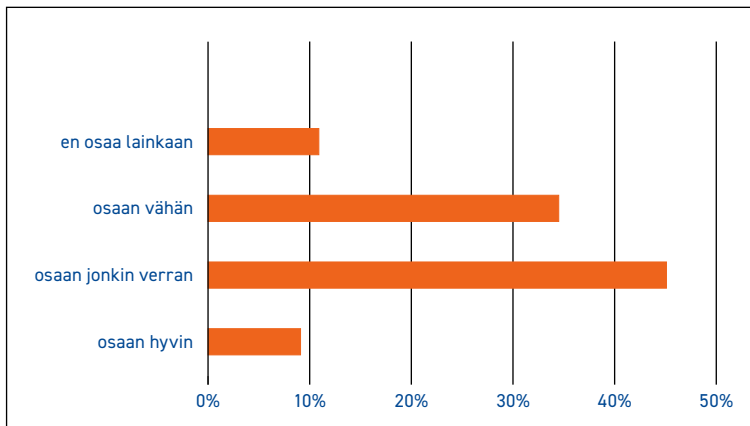
Kyselyssä oppilaat ilmoittivat koulunkäynnin keskeyttämisen syyksi muuton tai muun syyn. Muut syyt kohtaan, oppilaat eivät eritelleet vastauksissaan mahdollisia syitä. Muuttaminen maasta toiseen tai toiselle paikkakunnalle vaikuttaa kouluun kiinnittymiseen. Tämä ilmiö on näkynyt myös kouluissa, oppilaat eivät ole kiinnittyneet ympäristöönsä ja tarvitsevat tukea koulun käyntiin. Murrosiän tai aikuistumisen kynnyksellä olevat oppilaat tarvitsevat tukea kasvamiseen ja elämän muuttuviin tilanteisiin varsinkin, jos he ovat muuttaneet vasta uuteen paikkaan. Tärkeää, että tuki olisi saatavilla mahdollisimman matalalla kynnyksellä ja tarpeeksi varhain. Tuen tulisi tulla ammattilaiselta, jotka voivat keskustella asioista ja tukea ammattimaisesti nuorta koskettavista teemoista.

Oppilaan lisäksi on tärkeää, että koulun, viranomaisten ja perheiden välillä on luotamuksellinen yhteys, jotta lapset ja hänen perheensä saavat tarvitsemaansa tukea. Viranomaisten sensitiivinen kohtaaminen ja avoin keskustelu, ovat tärkeitä, jotta mahdolliset epäluulot ja väärinymmärrykset eivät aiheuta painetta siirtymiseen muualle.

8.3 Romanikielen osaaminen

Oppilaat arvioivat omaa romanikielen osaamistaan. Alle 10 % ilmoitti ettei osaa romanikieltä lainkaan. Romanioppilaat kokevat osaavansa edes vähän kieltä ja se kiinnostaa heitä. Romanikieli oli opittu suurimmaksi osaksi vanhemmilta, 84 % kertoi oppineensa romanikielen vanhemmilta tai isovanhemmilta. Noin 13 % oppilaista kertoi oppineensa romanikieltä koulussa. Romanikieli siirtyy pääosin suullisena kieliperintönä perheen sisällä sukupolvelta toiselle.

OPPILAIKEN ARVIO OMASTA ROMANIKIELEN TAIDOSTA

8.4. Romanikieli oppiaineena

Koulussa olisi tärkeää, että romanikulttuurista tarkoituksellisesti puhuttaisiin tai esitettäisiin positiivisesti. Esimerkiksi romani lapset, nuoret kertoisivat kaikille kulttuuristaan ja näin myös rikkoisivat ennakkoluuloja.

Romanikielen lisäksi kouluihin toivottiin enemmän romanikulttuurin opetusta. Kulttuurin opetus toisi romanien kulttuurin näkyvämmäksi ja näin sitä ymmärrettäisiin paremmin.

Olisi hienoa, jos historiassa esimerkiksi romaneiden historiaa käsiteltäisiin niin että lapsille tulisi tietoa omista juuristaan.

Romanikieli koetaan siis osana romaniutta, romanina elämistä ja hyvin tärkeänä osana elämää. Romanikielen opetus tulisi nähdä laajana kokonaisuutena, johon kuuluu romani-kielen ja -kulttuurin lisäksi historiaa ja muita elämän tärkeitä osa-alueita.

9. YLEINEN TIETOISUUS ROMANIVÄESTÖSTÄ

Romaniväestö on asunut Suomessa noin 500 vuotta. Romaneilla on oma historia, kulttuuri ja kieli osana suomalaista yhteiskuntaa. Yleinen tietoisuus romaniväestöstä lisääntynyt jatkuvasti romanien ja viranomaisten yhteistyöllä. Koululla on tärkeä merkitys tietoisuuden leviämässä ja kulttuuri- sekä kielitietoisuuden jakamisessa. Sen lisäksi, että koulu jakaa tietoa eri vähemmistöjen, kuten romanien olemassaolosta, historiasta, kulttuurista ja kielestä on koululla merkitys romanioppilaiden identiteetin ja yhdenvertaisuuden edistämässä. Romanien historian ja kulttuurin sekä kielen opetus ei ole vain romanien tukemista vaan sen vaikutus ulottuu laajemmalle yhteiskuntaan.

Opetusta romanien historiasta toivottiin osaksi historian opetusta ja koko koulun opetusta, jotta tietämys romaneista lisääntyisi ja näin myös ymmärrys romanikulttuuria kohtaan. Muiden oppilaiden tietoisuuden lisääminen romanikulttuurista ja romanioppilaille romanikielen opetus osana koulun opetusta toisi yleistä tietoisuutta ja sitä kautta arvostusta romanikieltä- ja -kulttuuria kohtaan.

Olisi tärkeää, että kirjoissa kerrotaisiin romaneista enemmän ja niin että kaajeetkin ymmärtäisi.

Yleisen tietoisuuden lisääminen romanien historiasta ja kulttuurista kouluissa nähtiin keinona purkaa stereotypioita. Huoltajat toivoivat enemmän romanien historiaan ja kulttuuriin liittyvien teemojen ja tapahtumien sitomista muihin oppiaineisiin, kuten historiaan ja yhteiskuntaoppiin. Samalla tulisi tarkistaa oppimateriaalien oikeellisuus.

Romaneiden historiasta tulisi puhua ja syy-seuraussuhteista integroitumisen onnistumiseen nähden avata ja purkaa stereotypioita. Lisäksi tulisi kertoa positiivisista asioista ja esimerkiksi romanien ansiotumisista musiikin ja taiteen alalla.

Tietoisuus lisää ymmärrystä ja sitä kautta kunnioitusta romaniväestöä ja heidän kulttuuriaan kohtaa.

Noin puolet kyselyyn vastanneista huoltajista toi esille, etteivät he halua erityiskohtelua. Tiedon jakamisen täytyy olla kulttuurisensitiivistä, ettei se muutu itseään vastaan. Huoltajat toivovat lapsilleen samanlaista kohtelua kuin kaikille koulun oppilaille. Asioita tulisi lähestyä positiivisuuden kautta, jolloin tuetaan romanioppilaiden identiteetin positiivisten kokemusten kautta.

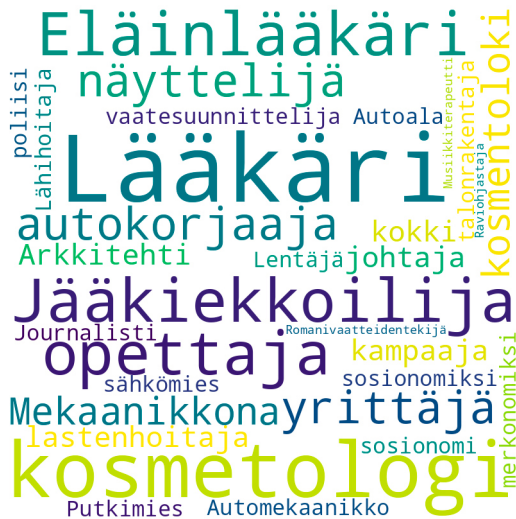
Valtaväestölle pitäisi enempi kertoa meidän kulttuurista niin sopeutuminen olisi helpompaa eikä tulisi näitä kuiluja eri kulttuurien väliin.

Rehtoreiden mukaan koulusta riippuen kouluissa kerrotaan monipuolisesti romanikulttuurista ja -kielestä. Koulujen mahdollisuus huomioida romanikulttuuri riippuu paljolti koulun verkostoista. Koulut ovat saaneet esimerkiksi vieraakseen romanimusiikin ammattilaisia, jotka ovat esittäneet musiikkia ja lisäksi kertoneet romani-elämästä. Mikäli koulussa on romanitaustainen työntekijä, hän on toiminut esimerkkinä ja kertonut romanikulttuurista ja -kielestä oppilaille. Romanitaustainen työntekijä on myös järjestänyt mahdollisuuksien mukaan kieli- ja kulttuurikylpyjä, jos romanikielen opetusta ei ole ollut saatavilla.

Koulun arjessa on monia kohtia, joissa teemoja voi nostaa luonnollisesti esille oppilaiden kautta. Tällaisia ovat esimerkiksi teemapäivät ja vähemmistöjen kansallispäivät, esimerkiksi kansainvälinen romanipäivä, jolloin on mahdollista tutustua romanien kulttuuriin. Myös oppilaat voivat itse tuoda esiin asioita omista kulttuureistaan esimerkiksi esitelmien avulla.

10. TULEVAISUUDEN NÄKYMÄ

Romanioppilailta kysyttiin heidän tulevaisuuden suunnitelmia ja haaveita. Ne olivat aivan samanlaisia kuin yleensä nuorilla.

Tukea tulevaisuuden suunnitelmiin romanioppilaat olivat saaneet oppilaanohjaajalta ja kotoa sekä opettajalta. Oppilaanohjauksen kautta oppilaat kokivat saaneensa tietoa ja kannustusta.

Kodit olivat myös aktiivisessa roolissa tulevaisuuden suunnittelussa. Kaikkiaan 65 % vastanneista koki saaneensa riittävästi tukea ja ohjausta jatkokoulutukseen hakeutumisessa. Suurin osa vastaajista mainitsi tulevaisuuden tavoitteekseen päästä ammattikouluun. Kyseeseen vastanneista vain 2 romanioppilasta haaveili korkeakoulu tai ammattikorkeakoulu-urasta. Vaikka toisaalta haaveam-

mateissa oli useampikin korkeakoulutusta vaativa ammatti.

Toisaalta 35 % koki jäävänsä ilman riittävää tukea ja ohjausta jatkokoulutuksen suhteen. Tulevaisuuden haasteena nähtiin koulumenestyksessä arvioinnin puuttuminen tai ettei ole saanut riittävän hyviä numeroita todistukseen sekä motivaation puute. Lisäksi romanioppilaat toivat esille, huolensa aikuisten päätösten vaikutuksesta omien haaveiden toteuttamiseen. He pohtivat, miten yhteisön sisäiset säännöt vaikuttavat heidän jatko-opintomahdollisuuksiin. Toisaalta huoltajat toivat esille huolensa lastensa pärjäämisestä opinnoissa.

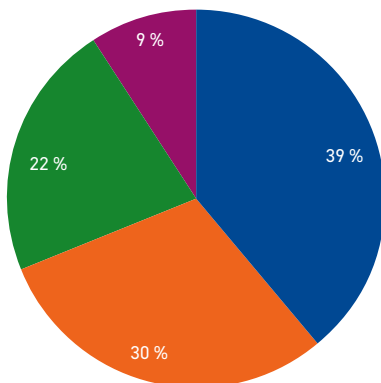
Päästääkö vanhemmat minut opiskelemaan.

...joka estää muita romaneita muuttamaan esimerkiksi opiskelun takia...

Nuoret pohtivat tulevaisuudessa myös omaa asemaansa työmarkkinoilla, sitä miten he työllistyvät koulun ja opintojen jälkeen.

Yleisesti romaninuoret suhtautuivat tulevaisuuteen positiivisesti. Lähes 70 % kyselyyn vastanneista oppilaista uskoi tulevaisuuteen ja he kokivat, että heidän tulevaisuuden haaveensa ovat mahdollisia toteuttaa.

Kuviossa romanioppilaiden näkemys omien tulevaisuuden haaveiden toteuttamisesta, siitä miten todennäköisesti he pystyvät toteuttamaan unelmansa.

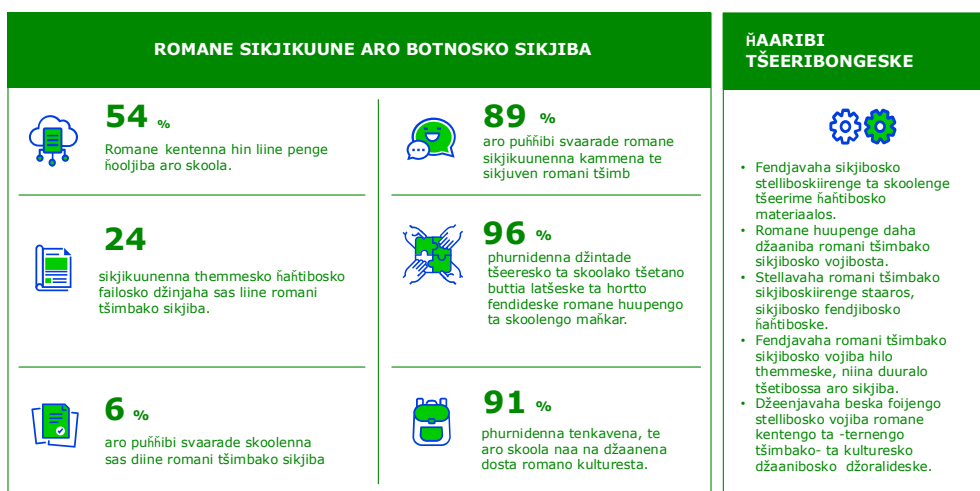
10.1. Etäyhteyksiä hyödyntävä romanikielen opetus

Etäyhteyksiä hyödyntävä romanikielen opetus nähtiin mahdollisuutena. Kouluista 44 % näki etäyhteyksiä hyödyntävän opetuksen mahdollisena keinona tarjota oppilaille oman kielen opetusta. Pienet oppilasmäärät eivät tuo varmuutta romanikielen opetuksen jatkumiselle. Mikäli opetus tapahtuisi etäyhteyksien kautta se toisi mahdollisuuden järjestää romanikielen opetusta myös yksittäisille oppilaille tai tilanteisiin, joissa alueelta ei ole löytynyt romanikielen opettajaa.

Etäyhteyksiä hyödyntävän romanikielen opetuspilotti vaatii erityisjärjestelyjä. Vastavassa hankkeessa saamen kielten etäyhteyksiä hyödyntävän opetuspilotin kohdalla saamelaisella kotiseutualueella sijaitseva Utsjoen kunta on toiminut opetuspilotin vastaavana opetuksen järjestäjänä. Pilotin myötä Utsjoen kunta on profiloitunut entistä vahvemmin saamen kielten ja kulttuurin edistäjänä (Karvin arviointi 2023). Pilottihanke on kasvanut valtakunnalliseksi hankkeeksi, niin että hankkeeseen osallistutaan eri puolilta Suomea ja täydentävää saamen kielten opetusta annetaan sekä perusopetuksessa oleville oppilaille että lukiolaisille. Romanikielisillä oppilailla ei ole Suomessa romanien kotiseutualuetta, vaan romaniväestö asuu valtakunnallisesti eri alueilla. Romanikielen etäyhteyksiä hyödyntävän opetuksen järjestämiseksi tarvittaisiin hankkeesta vastaava taho, jolla on perusopetuksen järjestämislupa sen lisäksi, että pilottiin tulisi löytää pätevät opettajat. Keskusteluissa on ajoittain ollut myös vapaan sivistystyön oppilaitokset, mutta näillä oppilaitoksilla ei ole perusopetuksen järjestämislupaa, eivätkä ne näin ollen voi toimia romanikielen perusopetuksen toteuttamisesta vastaavana oppilaitoksena. Keskustelua on jatkettava ja pohdittava avoimesti erilaisia vaihtoehtoja. Lasten ja nuorten romanikielen ja -kulttuurituntemuksen vahvistamiseksi olisi hyvä kartoittaa myös kerhotoiminnan mahdollisuudet.

11. KUTJIBA

Dauva hin Sikjiboskofallibosko tritto hilo themmesko džeenjiba romane sikjikuunengo botnosko sikjibosta, džeenjibosko paaluno hin romani tšimbako džiidibosko programmos ta romano politiko programmos. ROMPO 3. Džeenjibosko mieniba hin te džeenjavel romane sikjikuunengo aañhibi aro botnosko sikjiba ta niina lengo vojibi te sikjuven romani tšimb. Siigo deñ berehesko tiijaha romane sikjikuunengo pherjibosko ieg dako tšimbako sikjiba hin teeljudas horttas buut. Bereñ 2024 endo 24 sikjikuune liine penge romani tšimbako sikjiba pherjibosko sikjibosko džinjaha, ka bereñ 2016 it džin sas 98 sikjikuune. Dauva džeenjiba dela dikkiba romane sikjikuunengo botnosko sikjibosko aañhibonna, sikjibosko resurssenna ta fendjibosko hyövibonna. Džeenjiba hin ranlo hilo themmeta tšerto sikjikuunengo, phurnidengo ta praalune sikjiboskiirengo svaaribonna.

Romani tšimb ta -kultures aro botnosko sikjiba

Romane sikjikuune rikkavena fuortunes romani tšimb ta skoolako staaviba ta haagavena, te aro skoola romano kulttureske dena butide veera. Aro džeenjiboske dielime romane sikjikuunenna 89 % kammena te sikjuven romani tšimb aro skoola. Sikjibosko pherdibosko khariba hin oppenbaaribosko fottiba ta beska resurssen sikjibosko pherdiboske. Aro džeenjibosko svaaribi aulo niina sikjikuunengo froñlaaga paalune ta sikjikuunengo hyövime ĥahtibi romaseeleske barjiboske.

Aro džeenjiba aprudiilo naal ĥooljibosko liiben, praal pañ dielos sikjikuunenna, koonen svaarade aro džeenjiba, sas liine penge ĥooljiba, ĥooljibosko liinibi sas aulo niina bare komujengo tšeeribosta. Sikjikuune passade, te iek dielos ĥooljibosta hin aulo dotta, te ĥooljiboskiiren na horttas džaaniha kulturesko ĥajibosta. Aro botnosko sikjiba hyövyvaha kulturesko sensitivesko tšeeriba romane sikjikuunenna ta džaaniha romano kultturesta saarengo, koonen tšeerena butti aro skoola.

Romane sijjikuunenge hin khariba skoolako veijosko froħlaaga dieli, sar staaviba aro apruno skoola horttas taala, ka joon aaħħena endo kokare romane sijjikuune aro skoola. Neeruno ħaħtiba ta vaure romane buttiboskiire ħaħtavena aro džaaben apruno skoolake ta aro skoolako džintano rikkiba.

Romano baro komunesko aaħħiba aro skoola pinsavena fuortuneske ta douva aanela siila ta hajiba aro sakko diivesko skoolako staaviba. Sijjikuunengo ta phuuridengo tenkibosta romano kultturesko dissiba aro skoola sar aro themane divisa ta aro froħlaaga sijjibosko berija tšeerena beskideske hiistibosko tenkibi ta tiljavena tšetano dieliba.

Romane sijjikuune haagavena naaluno tiijata, skoolibosta ta buttiako dživibosta sar vaure terne haagavena. Koni baaride dielos sijjikuunenna dikkena naaluno tiijako kharibi realistikes. Kaalengo arrune ventibi vojuvena liedaven aro ternengo skoolako velkibi. Hin fuortuno, te lel dosta džorjilba sijjikuuneske aro džintano tiljibosko skoolibi.

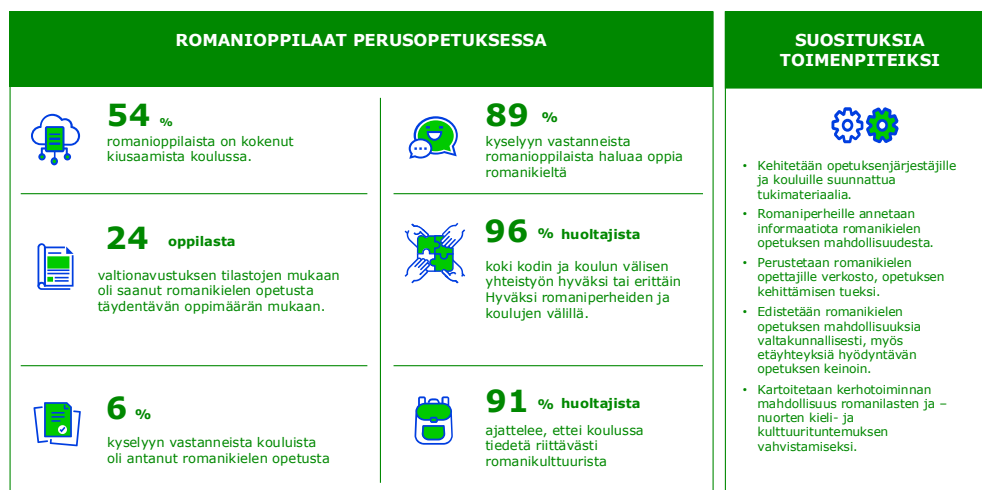
risiba: Tuula Åkerlund

käännös: Tuula Åkerlund

12. TIIVISTELMÄ

Tämä on Opetushallituksen kolmas valtakunnallinen selvitys romanioppilaiden perusopetuksesta, selvityksen taustalla on romanikielen elvytysohjelma ja romanipoliittinen ohjelma, ROMPO 3. Selvityksen tarkoituksena oli selvittää romanioppilaiden tilannetta perusopetuksessa sekä heidän mahdollisuuksiaan romanikielen oppimiseen. Viimeisen kymmenen vuoden aikana romanioppilaiden täydentävän oman äidinkielen opetus on laskenut huomattavasti. Vuonna 2024 vain 24 oppilasta sai romanikielen opetusta täydentävän oppimäärän mukaan, kun vuonna 2016 vastaava luku oli 98 oppilasta. Tämä selvitys tarjoaa katsauksen romanioppilaiden perusopetuksen tilanteeseen, opetuksen resursseihin ja kehittämistarpeisiin. Selvitys perustuu valtakunnallisesti toteutettuun oppilaiden, huoltajien ja rehtoreiden vastauksiin.

Romanioppilaat perusopetuksessa ja opetuksen resurssit

Romanikieli ja -kulttuuri perusopetuksessa

Romanioppilaat kokevat romanikielen ja koulunkäynnin tärkeäksi ja toivovat, että koulussa romanikulttuuria huomioidaan enemmän. Selvitykseen osallistuneista romanioppilaista 89 % haluaa opiskella romanikieltä koulussa. Opetuksen toteutumisen haasteena on tiedotuksen puute ja vähäiset resurssit opetuksen toteuttamiseen. Selvityksen vastauksissa tuli esille myös oppilaiden erilaiset taustat ja oppilaiden tarvitsema tuki romanina kasvamiseen.

Selvityksessä nousi esille kiusaamisen kokemukset, yli puolet selvitykseen vastanneista oppilaista oli kokenut kiusaamista, kiusaamisen kokemuksia oli tullut myös aikuisten toiminnasta. Oppilaat uskoivat, että osa kiusaamisesta on kiusaajan puolelta tiedostamatonta ja johtuu kulttuurisen ymmärryksen puutteesta. Perusopetuksessa

tarvitaan kulttuurisensitiivistä toimintaa romanioppilaiden kohdalla ja tietoa romani-kulttuurista kaikille koulussa toimiville tahoille.

Romanioppilaat kokevat haasteellisiksi koulupolun nivelvaiheet, kuten siirtymisen yläkouluun, erityisesti silloin, kun he ovat ainoita romanitaustaisia oppilaita koulussa. Vertaistuki ja romanitaustaiset työntekijät tukevat siirtymiä ja kouluun kiinnittymistä.

Romanitaustaisin aikuisen läsnäolo koulussa koetaan tärkeäksi ja se tuo turvallisuutta ja ymmärrystä koulun arkeen. Oppilaiden ja huoltajien kokemuksen mukaan romani-kulttuurin näkyminen koulussa esimerkiksi teemapäivinä ja eri oppiaineiden kautta vähentävät ennakkoluuloja ja lisäävät osallisuutta.

Romanioppilaat haaveilevat tulevaisuudesta, koulutuksesta ja työelämästä kuten muutkin nuoret. Suurin osa oppilaista kokee tulevaisuuden mahdollisuudet realistisiksi. Yhteisön sisäiset odotukset voivat vaikuttaa nuorten koulutusvalintoihin. On tärkeää saada riittävää ohjausta ja kannustusta oppilaalle mieluisiin jatko-opintoihin.

13. SAMMANDRAG

Det här är Utbildningsstyrelsens tredje riksomfattande utredning om romska elevers grundläggande utbildning. Bakgrunden till utredningen är återupplivningsprogrammet för romani och programmet för romsk politik, ROMPO 3. Syftet med utredningen var att utreda romska elevers situation i den grundläggande utbildningen samt deras möjligheter att lära sig romani. Under de senaste tio åren har romernas kompletterande undervisningen i det egna modersmålet minskat betydligt. År 2024 fick endast 24 elever undervisning i romani enligt den kompletterande lärokursen, medan motsvarande antal 2016 var 98 elever. Denna utredning ger en översikt över situationen inom den grundläggande utbildningen för romska elever samt undervisningens resurser och utvecklingsbehov. Utredningen grundar sig på svaren från en riksomfattande enkät för elever, vårdnadshavare och rektorer.

Romska elever i den grundläggande utbildningen och undervisningens resurser

ROMSKA ELEVER I DEN GRUNDLÄGGANDE UTBILDNINGEN		REKOMMENDERADE ÅTGÄRDER
54 % av romska elever har upplevt mobbing i skolan.	89 % av de romska elever som besvarade enkäten vill lära sig romani	• Stödmaterial avsett för utbildningsanordnare och skolor utvecklas. • Romska familjer informeras om möjligheten till undervisning i romani. • Ett nätverk för lärare i romani grundas för att stöda utvecklandet av undervisningen. • Möjligheterna till undervisning i romani främjas på riksnivå, även med hjälp av undervisning som utnyttjar distansförbindelser. • Möjligheten till klubbverksamhet för att stärka de romska barnens och ungdomarnas språk- och kulturkännedom kartläggs.
24 av eleverna hade enligt statistiken över skatsunderstödet fått undervisning i romani enligt den kompletterande lärokursen.	96 % av vårdnadshavarna upplevde att samarbetet mellan hemmet och skolan var bra eller mycket bra för romska familjer och skolorna.	
6 % av de skolor som svarade på enkäten hade gett undervisning i romani	91 % av vårdnadshavarna anser att man inte vet tillräckligt om den romska kulturen i skolan	

Romani och romsk kultur i den grundläggande utbildningen

De romska eleverna upplever att romani och skolgång är viktiga och önskar att den romska kulturen skulle beaktas mer i skolan. Av de romska elever som deltog i utredningen vill 89 procent studera romani i skolan. Utmaningar för genomförandet av undervisningen är bristen på information och de knappa resurserna för att genomföra undervisningen. I utredningens svar framhölls också elevernas varierande bakgrund och det stöd de behöver för att växa upp som romer.

Utredningen lyfte fram erfarenheter av mobbning; över hälften av eleverna som svarade på utredningen hade upplevt mobbning, och upplevelser av mobbning hade också kommit från vuxnas agerande. Eleverna trodde att en del av mobbningen var omedveten från mobbarens sida och att den berodde på bristande kulturell förståelse. Inom

den grundläggande utbildningen behövs kultursensitiv verksamhet gällande romska elever och kunskap om romsk kultur för alla instanser som arbetar i skolan.

Romska elever upplever studievägens övergångsskeden som utmanande, såsom övergången till högstadiet, i synnerhet när de är de enda eleverna med romsk bakgrund i skolan. Kamratstöd och anställda med romsk bakgrund stöder övergången och förankringen till skolan.

Det upplevs som viktigt att ha en vuxen med romsk bakgrund i skolan, det medför trygghet och förståelse till skolans vardag. Enligt elevernas och vårdnadshavarnas erfarenheter brukar den romska kulturens synlighet i skolan till exempel under temadagar och genom olika läroämnena minska fördomar och öka delaktigheten.

De romska eleverna drömmer om framtiden, utbildning och arbetslivet precis som andra unga. Största delen av eleverna upplever framtidsmöjligheterna som realistiska. Förväntningarna inom samfundet kan påverka de ungas utbildningsval. Det är viktigt att få tillräcklig handledning och uppmuntran för fortsatta studier som känns tilltalande för eleven.

14. ABSTRACT

This is the Finnish National Agency for Education's third report on the basic education of Roma pupils. The report is based on the Programme for the Revival of the Finnish Romani language and the National Roma Policy (ROMPO 3). The aim of the report was to examine the situation of Roma pupils in basic education (primary and lower secondary education) and their opportunities to learn the Romani language. Over the past ten years, there has been a considerable decrease in the instruction of the pupil's own mother tongue complementing basic education among Roma pupils. In 2024, only 24 pupils received instruction in the Romani language according to the syllabus for instruction supplementing basic education, compared to 98 pupils in 2016. This report provides an overview of the situation in the basic education of Roma pupils, the teaching resources and the development needs. The report is based on the responses received from pupils, guardians and principals in a nationally implemented survey.

Roma pupils in basic education and the teaching resources

ROMA PUPILS IN BASIC EDUCATION		RECOMMENDATIONS FOR MEASURES
54% of Roma pupils have experienced bullying at school.	89% of the Roma pupils who responded to the survey wanted to learn the Romani language	• Support material for education providers and schools will be developed. • Roma families will be informed about the possibility of instruction in the Romani language. • To support the development of teaching, a network will be set up for teachers of the Romani language. • Opportunities for teaching the Romani language will be promoted nationally, also through distance learning. • The possibility to organise club activities will be explored in order to strengthen the linguistic and cultural knowledge of Roma children and young people.
24 pupils according to statistics on discretionary government grants, had received instruction in the Romani language according to the syllabus for instruction supplementing basic education.	96% of guardians found cooperation between home and school good or very good Good between Roma families and schools	
6% of the schools that responded to the survey had provided instruction in the Romani language	91% of guardians find that schools do not have sufficient knowledge of the Roma culture	

Romani language and Roma culture in basic education

Roma pupils find the Romani language and going to school important and hope that the Roma culture will be taken into account more at school. Eighty-nine per cent of the Roma pupils who participated in the study wanted to study the Romani language at school. Lack of information and scarce resources impose challenges to the implementation of the instruction. The responses received in the study also revealed pupils' different backgrounds and the support they need for growing up as a Roma.

Experiences of bullying emerged in the report: more than one half of the pupils who responded to the survey had experienced bullying, and experiences of bullying had also been caused by the actions of adults. The pupils believed that sometimes the person

bullying is not conscious of their bullying and bullying is caused by a lack of cultural understanding. In basic education, culturally sensitive activities are needed in the case of Roma pupils and awareness of the Roma culture needs to be raised among all parties working in the school.

The transition phases in the educational path, such as moving from primary to lower secondary school, are found challenging by Roma pupils, especially when they are the only pupils with a Roma background in the school. Peer support and employees with a Roma background support transitions and school attachment.

The presence of an adult with a Roma background in the school is found important and brings safety and understanding to everyday life of the school. According to the experiences of the pupils and their guardians, the visibility of the Roma culture at school, for example on theme days and through different subjects, reduces prejudice and increases inclusion.

Roma pupils dream about the future, education and the world of work, just like other young people do. The majority of the pupils find their future prospects realistic. However, expectations within the community may affect young people's choices of education. It is important that they receive sufficient guidance and encouragement for their preferred further studies.

15. SUOSITUKSET TOIMENPITEIKSI

ROMANIOPPILAAT KOULUSSA

Romanioppilaat ja heidän huoltajansa pitävät koulunkäyntiä tärkeänä. Oppilaat haluavat, että heitä kohdellaan yhdenvertaisesti muiden oppilaiden kanssa. Kiusaaminen nousee esille oppilaiden koulunkäyntiä koskevissa vastauksissa ja kiusaamisen kokemuksia oli yli puolella romanioppilaista, jotka vastasivat kyselyyn. Romanioppilaat olivat kokeneet kiusaamista myös aikuisilta.

- Romanioppilaiden kiusaamiseen tulee puuttua jakamalla tietoa romanikulttuurista
- Kouluille tulee jakaa informaatiota ja vahvistaa kiusaamisen puuttumisen välineitä romanioppilaiden sekä kaikkien vähemmistöjen kohdalla
- Kouluille tulee järjestää riittävästi informaatio-ohjausta romanikulttuurista
- Edistetään romanikulttuurin näkymistä eri oppiaineissa kuten historiassa ja muissa yhteiskunnallisissa aineissa

ROMANIKULTTUURIN TUNTEMUS KOULUSSA

91 % romanihuoltajista ajattelee, ettei koulussa tiedetä riittävästi romanikulttuurista. Oppilaiden näkemykset vastasivat huoltajien näkemyksiä, he kokivat, että romanialt kuinen tuo turvan tunnetta ja vähentää väärinkäsityksiä sekä ennakkoluuloja tuomalla romanikulttuurista tietoa kouluyhteisöön.

- Romanioppilaille tulee järjestää mahdollisuus vertaistukeen koulussa
- Romanioppilaille tulisi järjestää mentorointia, jossa oppilaat säännöllisesti tapaisivat (romani)aikuisen, joka toimisi esikuvana sekä osaisi neuvoa ja kannustaa romaninuoria koulunkäynnissä ja elämän eri osa-alueilla.
- Romanikulttuuria tulee huomioida koulussa teema päivinä, kuten kansainvälisenä romanipäivänä 8.4.
- Edistetään vuoropuhelua romanikulttuurista eri toimijoiden kesken
- Kartoitetaan kerhotoiminnan mahdollisuus romanilasten ja -nuorten kieli- ja kulttuurituntemuksen vahvistamiseksi.

ROMANIKIELEN OPETUS

Romanikielen opetus oppilaalle toteutuu harvoin. Romanikielen opetus tapahtuu usein koulun jälkeen erillisinä oppitunteina tai ei toteudu lainkaan johtuen eri syistä. Rehtoreiden vastauksissa nousi syyksi muun muassa ettei oppilaita ole tarpeeksi ja romanikielen opetusta ei koettu tarpeelliseksi.

- Koulujen tulee informoida romaniperheitä romanikielen opetuksen mahdollisuudesta
- Koulujen tulee tukea romanikielen opetusta ja huomioida materiaalien saatavuus, kuten muissakin opetettavissa aineissa.
- Perustetaan romanikielen opettajien verkosto, joka edistää ja monipuolistaa romanikielen opetuksen menetelmiä, keskustelemalla ja käymällä vuorovaikutusta romanikielen asiantuntijoiden kanssa.
- Edistetään romanikielen opetuksen mahdollisuuksia valtakunnallisesti, niin että jokaisella romanikieltä haluavalla on mahdollisuus opiskella omaa kieltään.
- Huomioidaan etäyhteyksiä hyödyntävän opetuksen mahdollisuudet romanikielen opetuksen valtakunnallisessa saavutettavuudessa.
- Tuotetaan tukimateriaalia romanikielen ja -kulttuurin huomioimiseksi perusopetuksessa.

16. KOMMENTTIPUHEENVUORO – ROMANIKIELEN OPPIMISEN HAASTEISTA

Nyt julkaistavassa Romanien perusopetuksen tilanne ja opetuksen resurssit 2025 romanikielen opetuksen tilasta nousi esiin kaksi kiinnostavan ristiriitaista asiaa. Ensinnä se, että yli seitsemästä sadasta koulua käyvästä romanioppilaasta romanikielen kouluopetusta sai vuonna 2024 vain 24 romanioppilasta. Ja toiseksi voimakkaasti esiin noussut romanilasten toive saada romanikielen opetusta koulussa.

Pohdimme edelleenkin syitä kielenopetuksen vähyyteen, ne samat, jotka nousevat aina kun puhutaan romanikielen opetuksesta - koulutettujen opettajien puute, oppimateriaalien puute, koulujen haluttomuus tarjota opetusmahdollisuutta, opettajien kokemat haasteet opetuksessa ja sen järjestelyissä, vähäiset tuntimäärät jne. Syyt ovat vuosia olleet samat ja ne löytyvät sekä tästä että aiemmista selvityksistä.

Ehkä nyt onkin tullut aika pohtia asiaa romanikielen oppimisen ja oppijan kannalta. Kun puhutaan oppimisesta, esille nousee hyvin erilaisia asioita ja tarpeita. Kaikilla ihmisillä on olemassa niin sanottu kielentaju, joka on yleensä ensimmäisenä omaksutun kielen rakenne, äänenpainot, erilaiset sanamuodot, tavat taivuttaa sanoja ja erilaisten ilmausten kirjo.

Romanikielen opetusryhmissä on hyvin eri-ikäisiä oppilaita ja silloin läsnä ovat myös ikäisisten oppijoiden erilaiset tavat oppia kieltä. Lapset 0–5 oppivat kielen luonnollisella tavalla oman kieliyhteisön tuella – kuulemalla, toistamalla, harjoittelemalla ja toimimalla, eli siten kuin romanikieltäkin on opittu aikaisemmin.

Kun lapsi menee kouluun niin ala-asteen aikana 6–12-vuotiailla alkaa kehittyä jokaiselle oppijalle ominainen tapa oppia. Joku oppii kuuntelemalla ja kuulemalla, toisella on näkömuisti, joku päättää mieluummin kirjoista kuin kuuntelee opettajan selityksiä, joku tarvitsee havainnollistamista kuvin. Ja muutamat meistä oppivat parhaiten, kun saavat tehdä asioita kokeilemalla ja tekemällä. Ala-asteen lopulla oppilas alkaa jo tunnistaa ja jopa tarvita sääntöjä ja lainalaisuuksia, joita oppiminen tuo tullessaan kaikissa oppiaineissa.

12-vuotias osaa ja ymmärtää jo äidinkieltänsä ja ehkä toisenkin tai kolmannen kielen rakenteita, osaa lukea ja kirjoittaa. Oppija on alkanut ymmärtää, että kielenkäyttö pitää sisällään monenlaisia erilaisia tasoja ja taitoja. Oppijan abstrakti ajattelu on alkanut kehittyä vauhdilla ja hän osaa jo käsitteellistää ajatteluaan kielen avulla. Hän ymmärtää, että kieli voi olla lukemista, kirjoittamista, se voi olla erilaisia tekstejä.

Kun oppilas siirtyy yläasteelle oppijan oppimistaidot kehittyvät ja samaan aikaan alkaa myös muiden kielten opettelu. Oppijat ovat jo hyvin tietoisia opetusmenetelmistä, omasta oppimisestaan ja koulun asettamista vaatimuksista ja osa pohtii tulevaisuuden ammatteja, niiden vaatimaa koulutusta. Nykymaailma elää myös SOME:ssa ja siellä on käytössä englanti, joten se motivoi lapsia ja nuoria käyttämään englantia.

Romanikielen oppijoille on yllätys, kun oman kielen opetus ei tarjoakaan samaa mitä muut kielet tarjoavat – erilaisia oppimateriaaleja, kuuntelutehtäviä, pelejä,

verkko-oppimista tai edes käyttöaloja. On vain muutama kirja ja opettaja, joka opettaa enimmäkseen vain puhumalla, liitutaululla ja monisteilla. Opettaja puolestaan hämmästyy, kun oppilaat eivät osakaan lukea, mitä opettaja kirjoittaa taululle, eivätkä jaksa kirjoittaa käsin vastauksia.

Toinen mikä oppijan yllättää on, se ettei sanastoa olekaan siihen maailmaan, missä nuori elää. Romanikielen elvytys on vasta aluillaan ja sanaston kehitys on lähes pysähtynyt 70-luvulle. Romanikieltä käytetään lähinnä kotikielenä, sen sanasto ei ole nykyaikaa kuvaavaa. Oppilas voi kysyä, miten saa kirjoitettua puhelimeen kielen erityismerkit. Lukemista ei löydy netistä, eikä kirjastosta.

Kolmas ja ehkä kaikkein vaikein asia on se, etteivät puhuttu ja kirjoitettu kieli vastaa enää toisiaan. Ne ovat hyvin kaukana toisistaan, voisi melkein sanoa, että Porin ja Savon murteet ja Stadin slangi ovat yhtä kaukana toisistaan ja suomen kielen kirjallisuudesta ilmaisusta kuin romanikielen puhujien puhuma romani on romanikielen kirjoitusasusta. Tähän monia syitä, joita kaikkia emme edes tiedä, mutta osin tässä haluan muistuttaa niistä muutamista, joista osalla on pitkä historiallinen tausta.

Ja tänään ajattelen, että vaikka kieli on säilynyt ja saanut arvostusta Euroopassa lingvistien taholta aina 1700-luvulta alkaen, ja siitä me saamme olla kiitollisia, mutta silti se on ollut hyvin kolonialistista ajattelua ja toimintaa. Sillä vain valtaväestön lingvistit ovat keränneet, taltioineet, tutkineet, kirjoittaneet kieltä. He ovat tehneet kielioppia, ilman, että kielenpuhujat ovat itse saaneet vaikuttaa siihen.

Olen itse vuosien ajan ollut Punkaharjulla Savonlinnan seudun romaniyhdistyksen ja Opetushallituksen järjestämällä kesäkielikouluissa sekä oppijana että opettajana. Kiitollisena olen saanut oppia hyviltä puhujilta, vasta oppimaan aloittelevilta ja kieltä siellä opettavilta ja kurssien kaikilta oppijoilta, jotka ovat aina suostuneet vastailemaan kysymyksiini, pohtimaan kieltä ja sen opettamista ja oppimista ja sitä miten tärkeä kieli meille romaneille on. Siellä tämän artikkelin ilmiöt on nousseet ja kirkastuneet samoin kuin yllä mainitut oppimisen tarpeet ja haasteet.

Romanikielen opettajien koulutusta kaivataan, tarvitsemme opettajan pedagogiikkaa, metodiikka, didaktiikkaa, keinoja käyttää ja tuottaa digimateriaalia. Aikuisopetuksen ongelma on se, että meillä romaneilla on edelleen muistikuva siitä, että kieli opitaan puhumalla kuten lasten kanssa on tehty ja kuten lapsena tai nuorena on opittua vanhemmilta työtä tehdessä. Ja niin voisi tapahtuakin, jos ympärillä olisi riittävästi ihmisiä, jotka puhuvat romanikieltä. Puhetaitokin vaatii kielellistä oppimista tukevan ympäristön. Me tarvitsemme puhujia, jotka rohkeasti puhuvat sillä tavoin kuin ovat itse sen oppineet ja opettavat sitä muille kouluissa ja kerhoissa ja rohkaisevat kaikkia käyttämään kieltä, vaikka vain sanatasolla. Sen rinnalle me tarvitsemme monenlaisia erilaisia kirjoitettuja tekstejä runoja, kertomuksia, rappeja, loruja lauluja, tietokirjallisuutta, oppimateriaalia ja äänitteitä ja opetusta ja lukitaito-koulutusta opettajille ja aikuisille, jotta voimme opettaa sitä lapsillekin. Ehkä näillä eväillä, OPH:n ja romanikielen elvytys-ohjelmaan suunnatuilla Suomen Kulttuurirahaston tuilla voimme saada romanikielen elpymään yhdessä puhuen, lukien, kirjoittaen ja laulaen.

Päivi Majaniemi, FM

LÄHTEITÄ JA TAUSTAMATERIAALIA

Hedman Henry. 2024. Minäkö mustalainen? : Romaniuden jatkuvuus eksogaamisissa perheissä.

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-84-0262-6>

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus 2016:4. Julkaisut. Romanikielen asema, opetus ja osaaminen. Romanikielen oppimistulokset perusopetuksen 7.–9. vuosiluokilla 2015. Helsinki

Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisu 2009:2. Enemmän samanlaisia kuin erilaisia: Romanilasten ja -nuorten hyvinvointi ja heidän oikeuksien toteutuminen Suomessa.

Opetushallitus 2004. Romanilasten perusopetuksen tila. Selvitys lukuvuodelta 2001–2002. Helsinki

Opetushallitus 2011:26. Raportit ja selvitykset. Romanioppilaiden perusopetuksen tilannekatsaus 2010–2011 ja toimenpide-ehdotukset. Helsinki.

Opetushallitus 2014:96. Määräykset ja ohjeet. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Helsinki.

Opetushallitus 2022:6. Raportit ja selvitykset. Suomen romanikielen elvytysohjelma toimenpide-esityksineen. Helsinki.

Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2023:3. Suomen Romanipoliittinen ohjelma (Rompo) 2023–2030. Helsinki.

LIITTEET

Kyselylomake oppilaille

Romanioppilaiden perusopetuksen tilannekatsaus 2024 Kysely oppilaille Tämä kysely on tarkoitettu peruskouluikäisille romanioppilaille. Kyselyn tarkoituksena on selvittää romanioppilaiden tilannetta peruskoulussa. Vastaukset käsitellään luottamuksellisesti, eikä niitä voi lopullisessa julkaisussa yhdistää henkilöön tai paikkaan.

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSTYRELSEN

Romanioppilaiden perusopetuksen tilannekatsaus 2024

Kysely oppilaille

Tämä kysely on tarkoitettu peruskoulu-ikäisille romanioppilaille. Kyselyn tarkoituksena on selvittää romanioppilaiden tilannetta peruskoulussa. Vastaukset käsitellään luottamuksellisesti, eikä niitä voi lopullisessa julkaisussa yhdistää henkilöön tai paikkaan.

1. Vastaa tähän kyselyyn

- ☐ itsenäisesti
☐ haastattelijan kanssa

2. Taustatiedot

Haastattelija

Haastattelu ajankohta

Haastattelupaikka ja -tapa (esim. koti,
luokkahuone, tms. Teams, puhelin,
henkilökohtainen
tapaaminen

---

3. Millä AVI:n alueella asut:

- ☐ Etelä-Suomi
- ☐ Itä-Suomi
- ☐ Lounais- ja Sisä-Suomi
- ☐ Pohjois-Suomi

4. Millä vuosiluokalla olet?

Kirjoita numerolla luokka-asteesi: _____

5. Minkä ikäinen olet?

ikäsi _____

6. Oletko

- ☐ tyttö
- ☐ poika
- ☐ en halua sanoa

Romanioppilaiden yleinen tilanne koulussa

7. Kuinka hyvin viihdyt koulussa?

- ☐ erittäin hyvin
- ☐ melko hyvin
- ☐ en osaa sanoa
- ☐ melko huonosti
- ☐ erittäin huonosti

8. Kuinka tärkeää sinusta on käydä koulua?

- ☐ erittäin tärkeää
- ☐ melko tärkeää
- ☐ en osaa sanoa
- ☐ ei tärkeää
- ☐ ei lainkaan tärkeää

9. Miten se, että olet romani, vaikuttaa koulunkäyntiisi?

---

10. Osallistuitko esiopetukseen säännöllisesti?

- ☐ kyllä
- ☐ ei
- ☐ en tiedä

11. Oliko koulun aloittaminen sinusta vaikeaa?

- ☐ kyllä, mikä oli vaikeaa?
- ☐ ei

---

12. Oliko alakoulusta yläkouluun siirtyminen sinusta vaikeaa?

- ☐ kyllä, mikä oli vaikeaa?
- ☐ ei, mitkä asiat auttoivat siirtymisessä?

Romanikieli ja -kulttuuri

13. Osaatko romanikieltä?

- ☐ osaan hyvin
- ☐ osaan jonkin verran
- ☐ osaan vähän
- ☐ en osaa lainkaan

14. Missä ja keneltä olet oppinut romanikieltä? Voit valita useita vaihtoehtoja.

- ☐ kotona
- ☐ koulussa
- ☐ isovanhemmilta
- ☐ romanikielen tunnilla, missä?
- ☐ muualla, missä?
- ☐ en ole oppinut romanikieltä

---

15. Haluaisitko oppia (lisää) romanikieltä?

- ☐ kyllä
- ☐ en

16. Kuinka tärkeää mielestäsi on, että romani osaa romanikieltä?

- ☐ erittäin tärkeää
- ☐ melko tärkeää
- ☐ en osaa sanoa
- ☐ ei kovin tärkeää
- ☐ ei lainkaan tärkeää

17. Miten haluaisit saada romanikielenopetusta koulussa?

- ☐ koulupäivän aikana, koulussa
- ☐ varsinaisen koulupäivän jälkeen, lähiopetuksena
- ☐ koulupäivän aikana etäopetuksena

☐ varsinaisen koulupäivän jälkeen, etäopetuksena

18. Tuntevatko opettajasi riittävästi romanikulttuuria?

- ☐ kyllä
☐ ei
☐ en tiedä

19. Pitäisikö opettajiesi mielestäsi tuntea romanikulttuuria paremmin?

- ☐ kyllä, miksi? _____
☐ ei, miksi? _____

20. Tuntevatko koulutoverisi romanikulttuuria?

- ☐ kyllä
☐ ei
☐ en tiedä

21. Pitäisikö koulutovereittesi mielestäsi tuntea romanikulttuuria paremmin?

- ☐ kyllä, miksi? _____
☐ ei, miksi? _____

Koulu ja oppiminen

22. Mistä oppiaineista pidät koulussa eniten?

---

23. Mistä oppiaineista pidät vähiten?

---

24. Missä asioissa olet hyvä koulussa?

---

25. Missä asioissa haluaisit olla parempi?

---

26. Missä asioissa sinulla on vaikeuksia koulussa?

---

27. Käytätkö sosiaalista mediaa (fb, tiktok, snapchat tai joku muu?)

- ☐ kyllä, päivittäin
- ☐ kyllä, muutamia kertoja viikossa
- ☐ harvoin
- ☐ en käytä lainkaan

28. Tuotatko itse sisältöä sosiaaliseen mediaan, mille alustalle ja millaista ?

---

29. Koetko, että sosiaalisen median käyttö haittaa koulunkäyntiäsi?

- ☐ erittäin paljon
- ☐ paljon
- ☐ en osaa sanoa
- ☐ vähän
- ☐ ei lainkaan

Kiusaaminen

30. Onko sinua kiusattu viimeisen kolmen vuoden aikana?

- ☐ kyllä, miten _____
- ☐ ei

31. Jos sinua on kiusattu, oletko kertonut siitä jollekin

- ☐ kyllä, kenelle? _____
- ☐ en, miksi et ole kertonut? _____

32. Kuka on puuttunut kiusaamiseen?

- ☐ opettaja
- ☐ luokanvalvoja
- ☐ koulunkäynninohjaaja
- ☐ huoltaja

- ☐ rehtori
- ☐ joku muu, kuka? _____
- ☐ ei kukaan

33. Miten kiusaamisen puuttuminen auttoi?

---

34. Jos sinua on kiusattu, oletko saanut tukea luokkatovereiltasi?

- ☐ kyllä, millaista tukea?
- ☐ en

35. Millaista tukea sait luokkatovereiltasi tai ystäviltäsi koulussa?

---

36. Oletko itse ollut kiusaajana?

- ☐ en
- ☐ kyllä, mitä siitä seurasi _____

37. Minkä verran olet ollut poissa koulusta?

- ☐ erittäin paljon
- ☐ paljon
- ☐ en osaa sanoa

- ☐ vähän
- ☐ en lainkaan

38. Mistä syystä olet ollut poissa koulusta tänä lukuvuonna?

- ☐ sairaus
- ☐ perheenjäsenen sairaus
- ☐ matka
- ☐ muu perheeseen liittyvä syy
- ☐ muu syy, mikä? _____
- ☐ useasta syystä, mistä syistä? _____

39. Ovatko poissaolot haitanneet koulunkäyntiäsi?

- ☐ erittäin paljon
- ☐ paljon
- ☐ en osaa sanoa
- ☐ vähän
- ☐ ei lainkaan

40. Miten poissaolot ovat haitanneet koulunkäyntiä?

---

41. Millä vuosiluokalla olit korona-aikana?

kirjoita numeroina luokka-asteesi _____

en ollut vielä aloittanut koulua _____

42. Osallistuitko etänä tapahtuvaan opetukseen ?

- ☐ kyllä, säännöllisesti
- ☐ kyllä, harvoin
- ☐ en osallistunut lainkaan, miksi? _____

43. Miltä oppiminen etänä tuntui?

- ☐ helpolta
- ☐ vaikealta
- ☐ samanlaiselta, kuin lähiopetuksessa

44. Osallistuvatko huoltajasi koulunkäyntiisi olemalla yhteydessä opettajaasi, osallistumalla vanhempainvartiin tai käymällä vanhempainilloissa?

- ☐ kyllä
- ☐ ei

45. Miten huoltajasi osallistuvat koulunkäyntiisi? Onko se mielestäsi riittävää ja tarpeellista?

---

46. Onko koulussasi koulunkäynninohjaajaa tai muuta aikuista, joka olisi romani?

- ☐ kyllä
- ☐ ei

47. Haluaisitko, että koulussasi olisi työssä romaniaikuisen?

☐ kyllä, miksi?

_____

☐ ei, miksi?

_____

Jatkokoulutus

48. Olen tällä hetkellä

☐ 1.-6.luokkalainen

☐ 7.-9.luokkalainen

49. Mikä on toiveammattisi?

Kirjoita vastaus:

_____

50. Mitä olet ajatellut tehdä peruskoulun jälkeen?

_____
_____
_____
_____
_____

51. Oletko saanut tarpeeksi ohjausta ja tukea jatkokoulutukseen hakemiseen?

☐ kyllä, millaista?

_____

☐ ei

52. Kuinka todennäköisenä pidät sitä, että pystyt toteuttamaan tulevaisuudensuunnitelmasi?

☐ erittäin todennäköistä

☐ melko todennäköistä

☐ en osaa sanoa

☐ melko epätodennäköistä

☐ erittäin epätodennäköistä

53. Mitä pidät suurimpina haasteina tulevaisuudensuunnitelmiesi toteuttamisessa?

Romanioppilaiden perusopetus: tilannekatsaus 2023–2024

Kysely huoltajille"> Romanioppilaiden perusopetus:
tilannekatsaus 2023–2024

Kysely huoltajille">

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSSTYRELSEN

Romanioppilaiden perusopetus: tilannekatsaus 2023–2024

Kysely huoltajille

Tämä kysely on tarkoitettu kaikille oppilaiden huoltajille. Kyselyn tarkoituksena on kartoittaa romanioppilaiden tilannetta perusopetuksessa. Kyselyn tulokset käydään läpi nimettöminä ja lopullisesta julkaisusta ei voi tunnistaa yksittäisten ihmisten vastauksia. Kyselyn tulokset auttavat kehittämään romanioppilaiden perusopetusta.

TAUSTATIEDOT

1. Vastaa kyselyyn

- ☐ itsenäisesti
☐ haastattelijan kanssa

2. Haastattelija

Nimi:

Haastatteluajankohta

Haastattelupaikka ja -tapa (esim. koti, luokkahuone, tms.
Teams, puhelin, henkilökohtainen
tapaaminen

---

3. Millä AVI:n alueella perheenne asuu

- ☐ Etelä-Suomi
- ☐ Itä-Suomi
- ☐ Lounais- ja Sisä-Suomi
- ☐ Pohjois-Suomi ja Lappi

4. Kyselyyn vastaaja

- ☐ äiti
  - ☐ isä
  - ☐ isoäiti
  - ☐ isoisä
  - ☐ joku muu
-

5. Perheen perusopetusikäisten lasten lukumäärä ja luokka-asteet

☐ tyttö, luokka-aste	_____
☐ tyttö, luokka-aste	_____
☐ poika, luokka-aste	_____
☐ poika, luokka-aste	_____
☐ ei halua sanoa, luokka-aste	_____
☐ ei halua sanoa, luokka-aste	_____

Romanioppilaiden tilanne koulussa

6. Meneekö/menevätkö lapsesi/lapsenne mielellään kouluun?

- ☐ kyllä

- ☐ ei, miksi ei? _____
- ☐ en osaa sanoa _____

7. Onko romanioppilaiden tilanne muuttunut lapsenne/lastenne koulussa viimeisen kolmen vuoden aikana?

- ☐ kyllä, miten tilanne on muuttunut? _____
- ☐ ei
- ☐ en osaa sanoa

8. Kuinka koulussa yleisesti ottaen suhtaudutaan siihen, että siellä on romanioppilaita?

	erittäin myönteisesti	melko myönteisesti	en osaa sanoa	melko kielteisesti	erittäin kielteisesti
opettajat	☐	☐	☐	☐	☐
muu henkilökunta	☐	☐	☐	☐	☐
muut oppilaat	☐	☐	☐	☐	☐

9. Perustelut ja muut aiheeseen liittyvät huomiot:

Nivelvaiheet, esiopetus - alakoulu - yläkoulu

10. Onko/ovatko lapsenne osallistuneet esiopetukseen säännöllisesti?

- ☐ on/ovat
- ☐ ei/eivät ole, miksi? _____

11. Perustelut ja muut aiheeseen liittyvät huomiot:

---

12. Kuinka lapsenne/lastenne koulun aloitus on sujunut?

- ☐ erittäin helposti
- ☐ melko helposti
- ☐ en osaa sanoa
- ☐ melko hankalasti
- ☐ erittäin hankalasti

13. Perustelut ja muut aiheeseen liittyvät huomiot:

---

14. Kuinka lapsenne/lastenne siirtyminen alakoulusta yläkouluun sujui?

- ☐ erittäin helposti
- ☐ melko helposti
- ☐ en osaa sanoa
- ☐ melko hankalasti
- ☐ erittäin hankalasti

15. Perustelut ja muut aiheeseen liittyvät huomiot:

Romanikieli ja -kulttuuri

16. Onko/ovatko lapsenne opiskelleet romanikieltä koulussa?

- ☐ kyllä
☐ ei / eivät

17. Onko koulu tiedottanut teille mahdollisuudesta romanikielen opetukseen?

- ☐ Kyllä, millä tavoin? Esim. suullisesti, sähköpostilla, kirjallisella tiedotteella.

- ☐ ei, mistä olet saanut tiedon?

---

18. Pidätkö tärkeänä, että lapsenne saa/saavat romanikielen opetusta koulussa?

- ☐ Kyllä, miksi?

- ☐ Ei, miksi?

---

19. Kuinka romanikulttuuri tulisi mielestänne ottaa huomioon koulussa ?

---

20. Kuinka romanikulttuuri tulisi mielestänne ottaa huomioon oppiaineissa (esim. historia, yhteiskuntaoppi)

---

21. Onko romanikulttuuria ja -kieltä otettu huomioon lapsenne/ lastenne koulussa?

☐ kyllä

☐ ei

22. Koetko, että koulun henkilökunnan tulisi tietää enemmän romanikulttuurista?

☐ kyllä, mitkä asiat olisivat tärkeitä tietää

_____

☐ ei, miksi

_____

23. Perustelut ja muut aiheeseen liittyvät huomiot:

_____
_____
_____
_____
_____

Yhteistyö kodin ja koulun välillä

24. Kuinka hyvin kodin ja koulun välinen yhteistyö sujuu?

☐ erittäin hyvin

☐ melko hyvin

☐ en osaa sanoa

☐ melko huonosti

☐ erittäin huonosti

25. Jos yhteistyötä on, kumpi on ollut aloitteellinen, koti vai koulu?

_____
_____
_____
_____
_____

26. Haluaako/haluavatko lapsenne, että osallistutte aktiivisesti hänen/heidän koulunkäyntiinsä?

☐ kyllä

_____

☐ ei, miksi

_____

27. Voitteko olla avoimesti yhteydessä kouluun kaikissa lapsenne/lastenne koulunkäyntiin liittyvissä asioissa?

☐ kyllä

☐ ei, miksi

_____

28. Mistä eri syistä olette ottaneet yhteyttä kouluun?

_____
_____
_____
_____
_____

29. Oletteko osallistuneet

☐

☐ vanhempainiltoihin

☐ vanhempainyhdistyksen tilaisuuksiin

☐ koulun johtokuntaan

☐ muihin koulun huoltajille suunnattuihin tapahtumiin, mihin?

_____

30. Perustelut ja muut aiheeseen liittyvät huomiot:

_____
_____
_____
_____
_____

31. Pidätkö hyvänä asiana sitä, että lapsenne/ lastenne koulussa työskentelisi tai työskentelee romaniaikäinen?

☐ kyllä, miksi? _____

☐ ei, miksi? _____

32. Kuinka kodin ja koulun välistä yhteistyötä voidaan parantaa?

Sosiaalinen media

33. Käyttääkö/käyttävätkö lapsenne sosiaalista mediaa? (fb, tiktok, snapchat tai joku muu?)

- ☐ paljon
- ☐ jonkin verran
- ☐ vähän
- ☐ ei lainkaan

34. Koetteko, että some haittaa lapsenne/lastenne koulunkäyntiä?

- ☐ paljon
- ☐ jonkin verran
- ☐ vähän
- ☐ ei lainkaan

35. Jos lapsenne käyttää/käyttävät sosiaalista mediaa, ovatko he osallistujina vai sisällöntuottajina vai molempia? (esim. videoiden teko, osallistuminen kommentointiin)

Kiusaaminen

36. Onko lastanne/lapsianne kiusattu viimeisen kolmen vuoden aikana koulussa?

☐ kyllä, miten? _____

☐ ei

37. Onko/ ovatko lapsenne toimineet kiusaajana?

☐ usein

☐ harvoin

☐ ei koskaan

38. Onko mahdolliseen kiusaamiseen puututtu?

☐ jos lastanne/lapsianne on **kiusattu**, muuttuiko tilanne? _____

☐ jos lapsenne on/ovat toimineet **kiusaajana** muuttuiko tilanne? _____

Poissaolot

39. Mistä syystä lapsenne on ollut/ovat olleet poissa koulusta tänä lukuvuonna (2023–2024)?

---

40. Ovatko poissaolot haitanneet lapsenne/ lastenne koulunkäyntiä? Miten?

---

41. Oletteko tehnyt yhteistyötä koulun kanssa poissaolojen takia? Miten?

---

42. Onko koulu ottanut yhteyttä lapsenne/lastenne poissaolojen takia?

- ☐ parin päivän kuluttua
- ☐ viikon kuluttua
- ☐ kuukauden kuluttua
- ☐ ei ole ottanut yhteyttä

Koulunkäynnin ja oppimisen tuki

43. Millaista apua tai tukea toivoisitte lapsenne/lastenne saavan koululta?

---

44. Minkälaista tukea lapsenne on saanut/ovat saaneet koulussa?

---

45. Kenen aloitteesta lapsenne alkoi/alkoivat saada tukea?

---

46. Onko tukitoimista ollut hyötyä lapsellenne/lapsillenne? Minkälaista?

---

47. Onko tukitoimista ollut haittaa lapsellenne/lapsillenne? Minkälaista?

---

48. Onko/ovatko lapsenne jäänyt/jääneet vaille tarpeellista tukea, vaikka hän/he mielestänne tarvitsisi/tarvitsisivat tukea?

Korona-ajan vaikutus

49. Miten etäopetus vaikutti lapsenne/lastenne oppimiseen?

---

50. Oliko teillä tarvittavat välineet?

- ☐ koulu järjesti välineet
- ☐ ei ollut välineitä
- ☐ kyllä, käytimme omia välineitä

51. Osallistuiko/ osallistuivatko lapsenne säännöllisesti etäopetukseen?

- ☐ kyllä
- ☐ ei, miksi? _____

52. Kertokaa vapaamuotoisesti etäopetuksen hyödyistä ja haitoista lapsenne/ lapsienne kohdalla.

Jatkokoulutus

53. Kuinka tarpeellisena pidätte lapsenne/lastenne kouluttautumista ammattiin?

- ☐ erittäin tarpeellisena
- ☐ jokseenkin tarpeellisena
- ☐ en osaa sanoa
- ☐ jokseenkin tarpeettomana
- ☐ erittäin tarpeettomana

54. Perustelut ja muut aiheeseen liittyvät huomiot:

---

55. Mitkä asiat vaikuttavat mielestänne eniten lapsenne/lastenne jatkokoulutukseen hakeutumiseen?

---

56. Koetteko, että lapsenne tarvitsisi/tarvitsisivat erityistä ohjausta tai tukea jatkokoulutukseen hakeutumisessa?

- ☐ kyllä, miksi? _____
- ☐ ei, miksi? _____

57. Onko/ovatko lapsenne saanut/saaneet riittävästi tietoa erilaisista jatkokoulutusmahdollisuuksista?

- ☐ kyllä, keneltä lapsenne saivat tietoa? _____
- ☐ ei

58. Oletteko itse saanut riittävästi tietoa lapsenne/lapsienne jatkokoulutusmahdollisuuksista?

- ☐ kyllä, keneltä saitte tietoa? _____
- ☐ ei

59. Kuinka helposti lapsellenne/lapsillenne löytyi harjoittelupaikka TET- eli työelämä tutuksi - jaksolle?

- ☐ helposti

- ☐ samalla tavoin kuin luokkatovereille
- ☐ melko vaikeasti
- ☐ vaikeasti
- ☐ lapsi ei saanut harjoittelupaikkaa lainkaan

60. Onko mielessänne jotakin muuta, mitä haluaisitte sanoa lapsenne/lastenne koulunkäyntiin liittyen?

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSSTYRELSEN

Romanien perusopetuksen tilanne_rehtorikysely

1. Alue

- ☐ Etelä-Suomi
- ☐ Länsi - ja Sisä-Suomi ja Lounais-Suomi
- ☐ Itä-Suomi
- ☐ Pohjois-Suomi
- ☐ Ahvenanmaa

2. Kunnan asukasluku

- ☐ alle 4 000 asukasta
- ☐ 4 000 - 9 999 asukasta
- ☐ 10 000 - 24 999 asukasta
- ☐ 25 000 - 99 999 asukasta
- ☐ yli 100 000 asukasta

3. Koulun koko

- ☐ alle 299 oppilasta
- ☐ 300 - 499 oppilasta
- ☐ 500 tai enemmän

4. Opiskeliko koulussanne romanioppilaita lukuvuonna 2023-2024?

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei

5. Kuinka monta romanioppilasta koulussanne opiskeli lukuvuonna 2023-2024?

lukumäärä _____

6. Kuinka monta prosenttia lukuvuoden 2023 - 2024 1. vuosiluokan romanioppilaista on osallistunut esiopetukseen?

lukumäärä _____

7. Minkälaisena näette romanioppilaiden yleisen tilanteen koulussanne tällä hetkellä?

- ☐ Huomattavasti parempana kuin muiden oppilaiden
- ☐ Hieman parempana kuin muiden oppilaiden
- ☐ Samanlaisena kuin muiden oppilaiden
- ☐ Hieman huonompana kuin muiden oppilaiden
- ☐ Huomattavasti huonompana kuin muiden oppilaiden

8. Miten romanioppilaiden tilanne on muuttunut koulussanne viimeisten kolmen vuoden aikana?

- ☐ Parantunut huomattavasti
- ☐ Parantunut hieman
- ☐ Pysynyt samanlaisena
- ☐ Huonontunut hieman
- ☐ Huonontunut huomattavasti
- ☐ Vaikuttiko korona-aika romanioppilaiden opetukseen osallistumiseen? _____

9. Onko koulussanne järjestetty romanikielen opetusta viimeisten 3 lukuvuoden aikana?

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei, koska koulumme oppilaat ovat osallistuneet romanikielen opetukseen toisessa koulussa.
- ☐ Ei, koska romanikielen opettajaa ei ole ollut saatavilla
- ☐ Ei, koska oppilaita ei ollut tarpeeksi

- ☐ Ei, koska huoltajat eivät ole kokeneet sitä tarpeelliseksi
- ☐ Ei, koska romanikielen opetusta ei ole koulussamme koettu tarpeelliseksi

10. Millaisin keinoin romanikielen opetusta voidaan tukea? Esimerkkejä hyvistä käytänteistä.

---

11. Kuinka moni koulunne oppilas osallistui romanikielen opetukseen lukuvuonna 2023–2024?

- ☐ Omassa koulussaan

- ☐ Muussa koulussa, oman kunnan alueella

- ☐ Muussa koulussa, toisen kunnan alueella

---

12. Onko koulunne tiedottanut vanhempia mahdollisuudesta romanikielen opetukseen?

- ☐ kyllä, vuosittain
- ☐ kyllä, satunnaisesti
- ☐ ei

13. Onko romanikulttuuria otettu koulussanne huomioon muussa toiminnassa kuin mahdollisessa romanikielen opetuksessa?

- ☐ Kyllä, huomattavissa määrin, miten?

- ☐ Kyllä, jossain määrin, miten?

- ☐ Kyllä, hieman, miten?

- ☐ Ei, miksi?

---

14. Minkä verran koulunne henkilökunta on perehtynyt romanikulttuuriin?

- ☐ erittäin paljon

- ☐ paljon
- ☐ jonkin verran
- ☐ ei lainkaan

15. Onko koulussanne mahdollisuus järjestää etäyhteyksiä hyödyntävää romanikielen opetusta? (tilat, välineet ja valvonta)

- ☐ kyllä, lukujärjestyksen ulkopuolella
- ☐ kyllä, koulupäivän aikana
- ☐ ei lainkaan

16. Onko koulullanne romanitaustaisia työntekijöitä?

- ☐ kyllä, missä tehtävässä? _____
- ☐ ei

17. Kuinka koulu sujuu romanioppilailla ?

- ☐ samalla tavalla kuin muillakin
- ☐ heikommin

18. Kuinka moni koulussanne lukuvuonna 2023-2024 opiskellut romanioppilas on jossakin vaiheessa koulunkäyntiään kerrannut jonkin luokka-asteen?

	0	1-5	6-10 oppilasta	11 tai enemmän oppilasta
kerrannut esiopetuksen	☐	☐	☐	☐
kerrannut 1. vuosiluokan	☐	☐	☐	☐
kerrannut 2. vuosiluokan	☐	☐	☐	☐
kerrannut 3. vuosiluokan	☐	☐	☐	☐
kerrannut 4. vuosiluokan	☐	☐	☐	☐
kerrannut 5. vuosiluokan	☐	☐	☐	☐
kerrannut 6. vuosiluokan	☐	☐	☐	☐
kerrannut 7. vuosiluokan	☐	☐	☐	☐
kerrannut 8. vuosiluokan	☐	☐	☐	☐

	0	1-5	6-10 oppilasta	11 tai enemmän oppilasta
kerrannut 9. vuosiluokan	☐	☐	☐	☐

19. Halutessanne voitte vielä antaa tähän lisätietoja romanioppilaiden koulunkäynnistä.
Vaikuttiko esimerkiksi korona-aika romanioppilaiden koulunkäyntiin? Jos vaikutti, niin miten?

---

20. Kuinka kuvailisitte koulunne ja romanikotien välistä yhteistyötä?

- ☐ sujuu erittäin hyvin
- ☐ sujuu hyvin
- ☐ sujuu tyydyttävästi
- ☐ sujuu heikosti
- ☐ sujuu erittäin heikosti
- ☐ yhteistyötä ei ole ollut

21. Kuinka usein seuraavat keinot ovat käytössä koulunne ja romanikotien välisessä yhteistyössä?

	usein	toisinaan	harvoin
kirjeet ja kirjalliset tiedotteet	☐	☐	☐
sähköposti	☐	☐	☐
paperinen reissuvihko	☐	☐	☐
sähköiset alustat (esim.Wilma)	☐	☐	☐
puhelin	☐	☐	☐
tapaaminen oppilaan kotona	☐	☐	☐
muu henkilökohtainen tapaaminen koululla	☐	☐	☐
vanhempainvarti	☐	☐	☐
vanhempainillat ja koulun muut tilaisuudet	☐	☐	☐

22. Kuinka usein seuraavat seikat ovat olleet syynä yhteydenottoon koulun ja romanikodin välillä?

	usein	toisinaan	harvoin
yleinen tiedottaminen	☐	☐	☐
yhteinen suunnittelu	☐	☐	☐
positiivinen palaute	☐	☐	☐
romanikulttuuriin liittyvät kysymykset	☐	☐	☐
oppimisvaikeudet	☐	☐	☐
poissaolot	☐	☐	☐
tehtävien laiminlyönti	☐	☐	☐
kiusatuksi tuleminen	☐	☐	☐
kiusaajana toimiminen	☐	☐	☐
muu ei-toivottu käyttäytyminen	☐	☐	☐
muu yhteydenpito	☐	☐	☐

23. Kuinka usein koulussanne esiintyy romanioppilaiden syrjintää, kiusaamista tai muuta epäasiallista kohtelua?

	ei koskaan	toisinaan	usein	jatkuvasti
syrjintää tai ulkopuolelle jättämistä	☐	☐	☐	☐
fyysistä kiusaamista	☐	☐	☐	☐
tavaroiden viemistä, piilottamista tai rikkomista	☐	☐	☐	☐
nimittelyä etnisiin perustein	☐	☐	☐	☐
muuta nimittelyä, pilkkaamista tai juoruilua	☐	☐	☐	☐
muuta epäasiallista käytöstä	☐	☐	☐	☐

24. Kohdistuuko kiusaaminen tasaisesti kaikkiin romanioppilaisiin vai vain joihinkin oppilaisiin?

25. Ovatko tavanomaiset puuttumisen keinot riittäneet romanioppilaisiin kohdistuneen kiusaamisen lopettamiseksi vai onko koulussanne kehitetty tätä varten erityisiä puuttumisen keinoja?

- ☐ Tavanomaiset keinot ovat riittäneet.
- ☐ On kehitetty erityisiä puuttumisen keinoja, mutta kiusaaminen ei ole silti loppunut.
- ☐ On kehitetty erityisiä puuttumisen keinoja, joiden avulla kiusaaminen on saatu loppumaan. Millaisia? _____

26. Kuinka monella koulunne romanioppilaalla poissaolojen suuri määrä haittasi koulunkäyntiä lukuvuonna 2023-2024?

lukumäärä _____

27. Kuinka usein romanioppilaan poissaolo aiheutuu seuraavista syistä?

	usein	toisinaan	harvoin
oppilaan sairaus	☐	☐	☐
perheenjäsenen sairaus	☐	☐	☐
matka	☐	☐	☐
muu perhesyy	☐	☐	☐
luvaton poissaolo	☐	☐	☐
	☐	☐	☐

28. Kuinka usein koulussanne on tehty erityisjärjestelyjä romanioppilaiden sovittujen poissaolojen korvaamiseksi (annettutehtäviä matkalle tms.)?

- ☐ hyvin usein
- ☐ usein
- ☐ toisinaan
- ☐ harvoin
- ☐ hyvin harvoin

29. Kuinka moni koulunne romanioppilaista keskeytti koulunkäyntinsä lukuvuoden 2023–2024 aikana?

	0	1-5	6-10	11 tai enemmän
tyttöjä	☐	☐	☐	☐
poikia	☐	☐	☐	☐
muu sukupuolinen	☐	☐	☐	☐

30. Kuinka moni koulunne romanioppilaista opiskeli lukuvuonna 2023–2024 erityisin opetusjärjestelyin?

	0	1-5	6-10	11 tai enemmän
sairaalakoulussa	☐	☐	☐	☐
kotiopetuksessa	☐	☐	☐	☐
muussa yksityisopetuksessa	☐	☐	☐	☐

31. Kuinka moni koulunne romanioppilaista sai tukiopetusta lukuvuonna 2023–2024?

lukumäärä _____

32. Miten romanioppilaita on tarvittaessa tuettu ohjauspalveluiden ja ohjauskäytäntöjen kokonaisuudessa lukuvuonna 2023-2024?

33. Millaisia oppilashuollon tukitoimenpiteitä on tarvittaessa ollut käytössä romanioppilaiden koulunkäynnin tukemiseksi lukuvuonna 2023–2024?

34. Kuinka monen romanioppilaan asioita käsiteltiin lukuvuonna 2023–2024 oppilashuoltoryhmässä?

lukumäärä _____

35. Kuinka moni koulunne romanioppilaista opiskeli lukuvuonna 2023-2024 koulunkäynninohjaajan tuella?

lukumäärä _____

36. Kuinka moni koulunne romanioppilas sai tehostettua tukea lukuvuonna 2023–2024?

lukumäärä _____

37. Kuinka moni koulunne romanioppilas osallistui erityisopetukseen tai sai erityistä tukea lukuvuonna 2023-2024?

	0	1-5	6-10	11 tai enemmän
osa-aikaisesti	☐	☐	☐	☐
kokoaikaisesti, yleisen oppimäärän mukaan	☐	☐	☐	☐
kokoaikaisesti, osittain yksilöllistetyn oppimäärän mukaan	☐	☐	☐	☐
kokoaikaisesti, kokonaan yksilöllistetyn oppimäärän mukaan	☐	☐	☐	☐

38. Kuinka monella koulussanne erityisopetukseen osallistuneista/erityistä tukea saaneista romanioppilaista oli lukuvuonna 2023–2024 erityisen tuen päätös?

lukumäärä _____

39. Kuinka moni niistä koulunne romanioppilaista, joilla on erityisen tuen päätös, opiskeli lukuvuonna 2023–2024 seuraavissa opetusjärjestelyissä?

	0	1-5	6-10	11 tai enemmän
kokonaan erityisluokalla	☐	☐	☐	☐
erityisluokalla osittain, integroituna yleisopetukseen	☐	☐	☐	☐
inklusiivisesti yleisopetuksessa	☐	☐	☐	☐

40. Kuinka monessa tapauksessa seuraavat syyt ovat koulunne romanioppilaiden erityisen tuen päätöksen perusteita?

	0	1-5	6-10	11 tai enemmän
matematiikan oppimisen vaikeudet	☐	☐	☐	☐
vieraan kielen oppimisen vaikeudet	☐	☐	☐	☐
sopeutumisvaikeudet	☐	☐	☐	☐
tunne-elämän häiriöt	☐	☐	☐	☐
fyysinen tai muu vamma	☐	☐	☐	☐
muut syyt	☐	☐	☐	☐

41. Onko koulusanne luokkia 7-9 ?

☐ kyllä

☐ ei

42. Kuinka monta romanioppilasta on saanut peruskoulun päättötodistuksen koulustanne viimeisten kolmen lukuvuoden aikana?

tyttöjä

_____

poikia

_____

muu

_____

43. Kuinka monta romanioppilasta on jäänyt ilman peruskoulun päättötodistusta koulustanne viimeisten kolmen lukuvuoden aikana?

tyttöjä

_____

poikia

_____

muu

---

44. Kuinka monta romanioppilasta on hakeutunut jatkokoulutukseen koulustanne viimeisten kolmen lukuvuoden aikana?

tyttöjä ammatilliseen koulutukseen

---

tyttöjä lukioon

---

poikia ammatilliseen koulutukseen

---

poikia lukioon

---

muu sukupuoli, ammatilliseen koulutukseen

---

muu sukupuoli, lukioon

---

45. Onko koulunne romanioppilaille järjestetty erityistä koulutus- ja työuraan liittyvää ohjausta viimeisten kolmen lukuvuoden aikana?

☐ kyllä, mitä?

☐ ei, miksi?

---

46. Haluatko kertoa jotain muuta romanilasten perusopetuksen tilanteesta?

---

47. Romanioppilaiden perusopetuksen tukeminen -kehittämistoimintaan kohdennettua valtionavustusta jaettiin vuosina 2008 -2016. Jos koulunne sai valtionavustusta, olisimme kiinnostuneita tietämään, oliko valtionavustuksesta hyötyä ja jäikö koulun toimintaan hyviä käytänteitä ja rakenteita hankkeen loputtua?
